К 84(2Рос=Х2т)
А 37

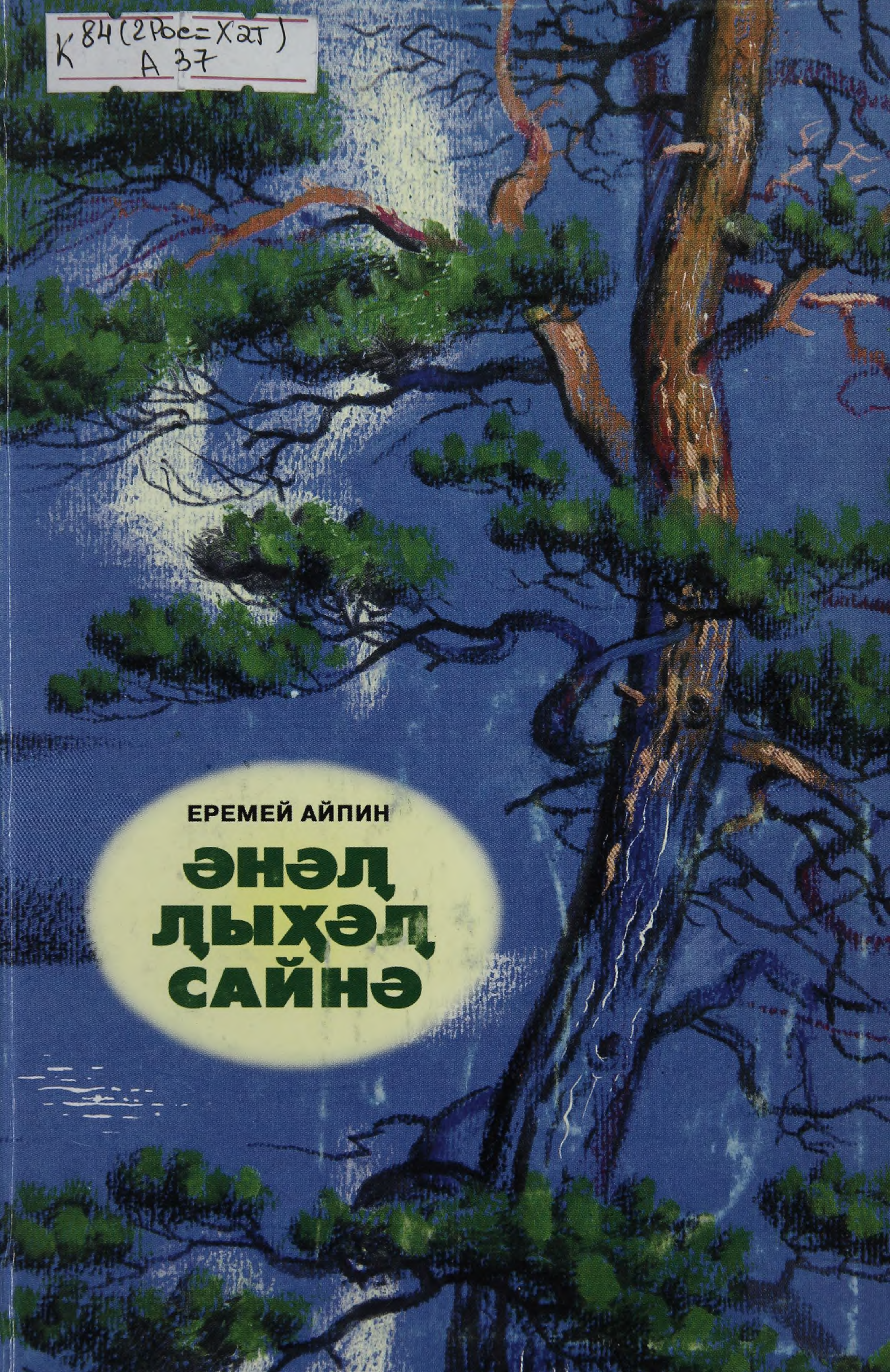

ЕРЕМЕЙ АЙПИН

Әнәԓ ԓыҳәԓ сайнә

Еремей Айпин

В ТЕНИ СТАРОГО КЕДРА

Книга для дополнительного чтения в 5—6 классах хантыйских школ (сургутский диалект)

-075777-

Санкт-Петербург
Филиал издательства «Просвещение»
2003

Ханты-Мансийская государственная окружная библиотека
КО
Ханты-Мансийская государственная окружная библиотека
обязательный экз. ХМАО

84(2Рос=Хат)6+ 81.2 Хат-93
К А37

*Книга выпущена при финансовой поддержке
Комитета по вопросам малочисленных народов Севера
Российской Федерации Правительства Ханты-Мансийского
автономного округа*

Ответственный редактор **А. С. Песикова**
Художник **С. В. Литвин**

Айпин Еремей

А 36 В тени старого кедра: Книга для доп. чтения в 5—6 кл. хант. шк. (сургутский диалект).— СПб.: филиал изд-ва «Просвещение», 2003.— 71 с.: ил.
ISBN 5-09-005313-8.

УДК 373.167.1:811.511
ББК 81.2 Хан-9

ISBN 5-09-005313-8

© Издательство «Просвещение»,
Санкт-Петербургский филиал, 2003
Все права защищены

Олəӈмәт пäлəк.

ЛЎК ЛЯКТƏ ИКИ ЛЭКƏТЫ.

ОЛƏӇМƏТ ӨӼ.

Вӧнт йӑвəн тӯйнам.

— Мӯват Лӯк Ԓяктə Икеӽи ма ҷетҷеҷем тӯи? — Микуль аҷиԓ пырипəӽ.

— Ԓӯв ӧяԓ йəм вӯԓ,—ястəӽ аҷиԓ, Вӧнт йӑвəн артъяԓтаԓ саӽет.— Лӯк панə па войəк-ӄуԓ йəмат вӑԓтə вӑр тӯй. Цопəӈпи пупи. Ҷу вӑр пəтан Сардаков яӽнə Пупи Вӑԓтə Икеӽə нӑмты. Ай невремəтнə ҷут ҷу «пупи» цӧмə тӧйта əнтə мустəԓ. Ма нӧмəӄсəԓəм, сӑмты ҷу ԓат ай мөӄəтнə Лӯк Ԓяктə Икеӽə тӯи. Ҷенə саӽет атəм нӑмəԓ. Ницə айнə оԓəӈ вӑԓмаԓ войəӽ лӯк вӯԓ. Ҷу нӧпəтнə төп йӑвəԓ-ньоԓ аԓəмтə кима йəԓəт — панə пə войəӽ лэки мəнԓəт.

— Мӯват Икеӽə тӯи? Пырəсӽə йəӽиԓəӽ?

— Икеӽə əнтə төп пырəс яӽ тӧйԓат. Ԓӯв тӯӽԓəӈ-кӯрəӈ войəӽ, юӽ-пəм няԓəм цӑвə тӯӈəмтəӽ. Ар вӑр вуй. Ҷу ԓат нӑмəснат əнтə тӯи. А нӑмəԓ Роман-ики вуй. Ԓӯв яӄӄəӈ ԓата йəм нӧмəс-кӧԓ ӄый.

— Мӯв вӑр пəтан яӽнə йəмат тӯи?

— Ԓӯв яӽнам йəм нӧмəснат вӯԓ, яӽнам тарəм вӯԓ. Ҷу нӧпəтнə вӧԓтə вӑр ԓаӽəрԓта мəн. Мəта ӄө атəма-йəма йӯӽəтԓ — ҷетҷеҷе йəмат вӑрəԓ сор вӯԓ. Йəмат ньӑвиԓ ӄопəӄӄə тӯйтəӽ. Кацəӈ ӄө пыӽəртəтə вӑр тӯй... Ԓӯв тӯӽтəԓ йəмат əнəԓ вӧԓ. Ар ӄө пӯмəԓтəӽəԓ.

Əнəԓ ԓыӽəԓ сайнə.

Най йəм сӯйəли тӯй. Ики тӯӽəт пӯмнам умəс панə най кӧԓəт-ясӈəт ӄөԓəнтəӽ. Най ньӑвəм. Ԓӯв ньӑвəм тəм Вөнт иԓԓи, тəм йӑвəн панə нёрмəт иԓԓи. Найнə ԓӯваты вӑрəнты, ӄӯԓнə нӧмəӄсəԓ ӑнə əнəԓ ԓыӽəԓлиӈ-ки — най ӄӑрə ӄуҷəӈа йӯӽтəм панə ӑԓə мəта найнам

пўмәлтәхәлты. Пўмәлтәх нўхлал-сомлал, кӧтлал-кўрлал. Най аӈки лўваты вӓрәнтәх валь юккәӈ нӧмәс. Линаты кеврәмхә йәх-ўләӈ найнә әнтә кўцихән. Най линаты әнтә йўхәтл, өс нӧк әнтә ўлли кунтә, нӧмләмтәх Ики.

Ӌи ваԓь юӄӄәннам ԓәйәԓтаԓ саӽет, оԓәӈ ӯԓәм нәйәԓа нӧмԓаӽтәӽ. Ӌу ԓатнә инә войәк кәнцаӽә раӈипәӽ. Әй ӌенә саӽет най ӄуӌәӈнә шай еньӌмин умәс. Панә ай сӯйәли ӄунтәӽԓәӽ. Тәт сӓмәԓ ай төӽәрси мөӄа ӄуй. Найнә тәӽнам-таӽнам таԓиԓԓи. Нӯӽԓаԓ-сомԓаԓ кӱцца вӓрат. Ӑԓә мәта ԓиԓәӈкә йәтә, кеврәм йӯӽәтԓәӽ таӽи кәнцԓәт. Тӯйнаӽә туӽәрԓаԓ арӽәнам пӯԓәкинтәт. Сӓм йәӈк ӄӯрасив ԓаӽәрт өӈӄ сӓм пусәм. Ӌит пырнә төӽәрси мөӄ ӑԓә нөӄ сӧрекинтәӽ. Тӯӽәт ӯнтнә пӓнт. Әйнам най суԓьӽә тӧрәм вӑӽнам мән. Юӽ вӯԓ — юӽ әнтәм. Ӑԓә сор мӓрә я — нӧмԓәмтәӽ. Төӽәрси мөӄ най реккә йәӽ. Ӑԓә пӧнта ӄунтә — ӌу әй төӽәрси мөӄ ӌут мӯвәԓи?! Мӯвәлиӈки мосәԓ? Но... төӽәрси әнтәм, а найнә ԓивәм сӯйәԓ ӄӯԓӽа вӧԓәԓ. Ницә, ӄөнә ная ԓипты. Вӓр әнтә най өӽтынә, а тӯӽәт ӯԓәм ӄө өӽтынә?..

Ит най ньӑвәм: сарнә ӄӯԓӽа ар йӯмԓәӽ-вотԓәӽ сӯӽәс ӄӑтԓ. Най ӑԓә мәта ӄӑнтәк кӧԓнат ньӑвәм, а Ики ӄөԓәнтәӽ. Най ӄөԓәм няԓәмнат ԓиви. Ӄөԓәм ӧйә вутә няԓмәт.

Най ԓӯват пӯмәԓтәӽ. Пӯм кӧтӽәԓ ӄӯӽет мән. Ар сойәп таԓиԓәм, ар ӄоԓәп вәйәм, ар йӑвәԓ-мәтаԓи омтәӽәм, ар пӯн-йӑвәԓ вӓрәм, ар ԓуп панә сӧӽ юӽ катԓәӽтәм кӧтӽән. Йим най пӯм мӓрә ӯнтәр пӯмәӈкә тӧяԓ.

Ӄӑри най йӑвән тӧм пӓләк пәӽтә вӧнт, йӑвән тәм пӓләк нӧрәм, әйнам ваннаӽә юӽәт-пөмәт, йӑвнәт-ԓорәт панә ӄӑнтәӽ яӄӄән — йәӽ панә пӧӽ — пӯмәԓтәӽ. Ӄӑри най кацәӈ иԓән вӧԓтә ӧт, иԓән вӧԓтә ӄө пӯмәԓтәԓ.

Най нӧӄ мостә вӓр вӓрмин вӯԓ. Ԓӯв шай пут нӧӄ кеврәмтәӽ, а пырнә, йәӽ саккәннат ӑԓә мәта шай йиньӌ. Нямәк ԓыӽәԓ панә ӄӧԓ туӽәр, ӯнцәӽ өӈӄ, пәӌар панә ваԓь юӽ, най муләм пан питәм сӯӽәс пой — сӯӽмәтәт лыптәт ӓпәԓ сиԓмаӽтәӽ.

Най ньӑвәм айԓәӽмаԓ, төп ӄөԓтә кимнә. Ики сӯйԓәӽ умәс. Пӧӽәԓ әӌә. Ԓӯв әӌә най сӯйнам ӄөԓәнтәӽ. Нӧмәснат вуԓтәӽ — най мәта ясәӈәт тӧяԓ. Мӯв ясӈәт — ӌут цӧпасәӈкә әнтә тӯӈәмтәтәӽ. Төп ӄурняӽԓәӽ: най мӯвәԓият мӯв ньӑвмәԓ. Йәӽәԓ ӌит иԓԓи пыриԓи

ӄунтә, ястәл̣: л̣эйл̣а, ӄөл̣әнта панә нӧмәӄса. Ӄăнтәк ӄуя мустәл̣ кацәӈ вăр л̣ӯӽнам тӯӈәмтәта. Тәм вӧнт мәӽ әӌә тӯӈәмтәта мустәл̣. Пӧӽ ил̣ән вәраӽтәӽ кацәӈ вăр л̣ӯвнам вăрта. Ит, щай еньӌмин пырнә, айпи ӄуйәл̣ вăрнә йăрми. Ики кансаӽәл̣ цăӄемат пӧнта раӈипәӽ. Пӧӽ канса энтә тал̣әл̣. Л̣ӯв л̣айәм вәй панә най ӄăрә ӄуӌӈаӽә л̣ыӽәл̣лиӈкинам мән. Л̣ӯв тәт шай вăрәнтәм кат войәк кәнцә яӄӄән л̣ыӽәл̣а цӧмәл̣тәта йәӽил̣әӽ. Па л̣атнә войәк-ӄул̣ яӽ най ӄăратнә панә л̣ис-йăвәл̣ ӄăратнә ӌимит цӧмәл̣ ӄыйтә вăр тӧйл̣әт. Л̣ӯв л̣ыӽәл̣а энтә йӯӽәт — Икинә сăмат вăри: ал̣ цӧмәл̣тә, цәкә пырәс юӽ. Пӧӽ йәӽәл̣ л̣аӽәл̣та раӈипәӽ, ӄунтә л̣ӯв канса тал̣та тәрмәл̣. Л̣ӯв л̣аймәт-уцәт ай рыта туӽ, шай рăвә юӽ пӯрәӄа ыӄӄәтәмал̣ пырнә, шай пут тăл̣ йәӈк най ӄăрәӽа умәт. Вул̣тәӽ, ил̣ән най ошат ӄыйта энтә мустәл̣ — юӽ-пәм ӯл̣әӈ найнә панам энтә вăри. Най мăӽәл̣ты л̣ӯвнә мустәм саӽет лыптәт-пәмәт ил̣ә нӧлӄәмтат. И айӽә йәӽәм най сăӈӄеӈ лотнә вӯл̣. Л̣ӯв ит нӧмл̣әмтәӽ — йәӈкнат я әйнам най энтә кӯӌәл̣.

Тәт Ики кансаӽәл̣ ăсл̣әмтәӽ панә ньăвәм:

— Мӯват най панам вăрӽил̣ә?

Ма мӯвә най панам вăрӽил̣әм, нӧмл̣әмтәӽ пӧӽ. Сарнам-пәрӽинам нӧмәс катәӽта раӈипәӽ — мӯват энтә мустәл̣... Ит я, нӧмәса йӯӽәт, энтә кеврәм-сорәм л̣ӯӈ йăцә, а юӽ лыпәт-пәм питәм сӯвәс. И еӽл̣и, тăвән тӧрәм, вот энтәм. Әй тувәм йәӈк пәрӽинам энтә тул̣и. Л̣ӯвнә най мăӽәл̣ты ыӄӄәты. Әй йәӈк сăм пә ная энтә пиӽәт.

— Най йәмнам панам вăртаӽә энтә мустәл̣,— ястәӽ Лӯк Л̣яктә Ики, канса рев ил̣ә сăӈктал̣ саӽет.

Най сӯй, най ясӈәт-кӧл̣әт, най арӽәт-моньӌәт, пӧӽнә ит мустәмин ӄунтәӽл̣ат. Ол̣әӈ л̣атнә ӄăри най сӯй ӄунтәӽл̣әӽ.

КИМƏТМƏТ ӨӼ.

Вȫтəл̦ ӄăринə.

— Нӯӈ вуил̦əн, ӄȫл̦нə меми ҷəртəл̦? — Микуль аҷил̦ пырипəӽ.

— Ма тɵп əйпа вуйəм. Маӄи Икии ӄɵл̦ил̦əм, ăл̦ə сеҷӽə-кеҷӽə сäма ӄойтə вäр əнтə тȫял̦. Ма канəк пȫнцəм л̦атнə яӽəмнə вуем. Ның войəӽ, ӄăнтəк ӄɵ саӽет, кäтал̦ нӯртмин л̦ант ɵӽтыя ымəл̦. Ымəл̦мал̦ пырнə, ал̦ ɵӽтыя л̦ɵӽ мɵӄӄəн умəт панə мосəл̦тəта вäрӽəл̦. Цанц ɵӽтынə ньȫӽал̦тəӽəл̦ ӄăнтəк ӄɵ саӽет. Ньăлциӽəл̦ панə ăл̦ə мəта äвмил̦-л̦əӽəл̦. Л̦ӯвнам мӯв урəп мӯвə сӯйəли вäрəнтəл̦, ăл̦ə мəта арəӽ. Ӄăнтəӽ яӽ ясəӈнə ҷит мəттə ҷəртəл̦.

— Л̦ӯв... нӯӈат вуй?

— Əнта. Л̦ӯв ҷи л̦атнə, мəттə, əй мəтал̦и пə əнтə вул̦ панə ӄɵл̦əл̦. Йыс яӽ ясəӈнə, ҷи л̦атнə ицəк тӯӽə нумтəӽ сɵцл̦əн пан əнтə ӄурняӽл̦əл̦. Ҷу л̦ат ньȫӽал̦тəта əнтə мустəл̦, йири мəнта мустəл̦. Пырнə ҷут нӯӈат йəмнам цȫмə кӯрəмнə əнтə ӄăньҷкəмтəл̦, атəма əнтə вäрəл̦... Невремл̦ал̦ пəтан əймəтл̦и пə пəрӽи əнтə л̦ьол̦ьəл̦. Əйнам цȫмə йəӈка, ная, ӄăнтəк ӄɵя выӽəл̦. Войəӽ уц кəнццəнə, л̦ɵӽ мɵӄəт ньȫӽəл̦та əнтə мустəл̦. Ол̦əӈ л̦атнə ӄуй войəӽ паӽəтл̦и. Вицəпə ӄуй войəӽ. Л̦ɵӽ мɵӄəт əйнам əнтə ньȫӽал̦тəл̦ат.

Йăвəн унццə таӽинə.

Сорəм л̦ыӽл̦əӈ енəк кӯтəпа ӄул̦мəӽтəккəн. Шай еньҷмин пырнə мəта мäрə умəсӽəн панə ȫл̦интӽəн. Тɵп Ики ӯл̦əп нɵӄ ӄӯцəӽтəӽ, пȫӽəл̦ панə пə вӯйəмты. Йəмат сăрə ол̦əмнат ӯл̦, йӯӽин əйпа пə əнтə нȫӄ вäрəӽл̦əӽəл̦. Йəмат ал̦əӈ, тɵп тăви ӄăтəл̦ нȫӄ äт, йəӽəл̦нə няҷəликкə вäрəӽты, мӯл̦əӽмин йəӽ:

— Л̦əйл̦а!..

Л̦ыӽл̦əӈ енəк ыл̦ ол̦əӈнə, йăвəн сəй ɵӽнəӈнə ӄɵл̦əм пупи кəлипəт: аӈки панə кат л̦ɵӽ мɵӄӄəн. Ай сӯйəлинат аӈкиннə йəӈка вȫл̦тə пäл̦əкнам китӽил̦иӽəн. Но

тӧм яӄӄән, тўҳапә, әйнам кицин әнтәм йäвәна выҳәлҭа, йир саҳет, йир саҳет юҳ пӧҷнам кўрмексәлҭҳән. Аӈкиннә китлҭиҳән, китлҭиҳән, па лҭатнә кәпләкнат, па лҭатнә кäталҭнат ньўҳтылҭиҳән. Ӑлҭә мәта пәҳтә пунәӈ посҳән, тәҳнам-таҳнам ньәримтәлҭиҳән. Аӈкин әй ӄуйәлҭ ӄиттә мäрә, кимәтпи ӄуйәлҭ ӄўнтәлҭ. Тўҳәнә лҭäйәҳлҭәт.

«Ҷит пә мўвәлҭи вäрәнтәлҭәт,— нӧмлҭәмтәҳ Дани.— Йӧнтәҳлҭәт вәс ӄўты йәҳәт?»

Лҭўв ўлҭәпи уҳәлҭ кем пулҭтәҳ панә ӑлҭә тўҳә айҳә йәҳ. Ҷәӄим ванәлҭта панә ҷи арет войәҳ әй кўрәмнә лҭўв

ӄўлӆа энтә вуилӆәӽ. Ӆу лат лўв ӆәким войӽәтнам лэйлӆәӽ.

Аӈкин әй ӆатнә пытәмтәӽ: кәцалта кацәкинтәӽ, ваннә вӧлӆәм пә ӄө пыр пӓләки мәцәкат мәйтәӽ. Туласлӆәм яӄӄән панә тўӽә лўӽәмӽә йәккән, ӄӑнтәк ӄө саӽет лӑӄӄинтӽән, омәслӆәӽән. Лаӽәлӆәӽән, мўвәлӆи өс аӈкин ястәл, мўвәлӆи вӓрта партәл.

А аӈкин йәӈка выӽәл панә пуӈлэм сәй пӧӆа пит, ӑлә мәта рыт. Лўв сўй вӓр панә лөӽ мөӄӄән лўв өӽтыла нәврәмӽән, кӓталтын кит пӓләккины ӓсәлтәккән, аӈкина китлӆәӽән, ӑлә мәта вӓләӽ лӑв өӽтынә омәстә яӄӄән. Ымылмин пырнә, аӈкин тўм йӑвән пӓләкнам ньӧрӽәмәӽ. Төп яӄӄән ай ньӑлӄәм сўйәли сеӆәл. Тўӽа йәм ӆенә йӑвән улта мәнта. Ӆурсем линаты.

Аӈкин ӑвнә ылӆәнам туӽи панә тўм пӓләка сәй лӧйәӄ лөӄӄә йәӽәм таӽинә ӄӑн. Ӆу таӽинә ӓнә ӄӧцәӈ йўӈкәлӆиӈки ўл, ӆут ӄуӆәӈа мән. Омсәм яӄӄән панә пә нәврәмӽән пан ӆи йўӈкәл ӄуӽет утнам суӽәмтәккән. Утә питмина нюла лўккән, ӄӧцәӈ енәкнә пәӈраӽлӆәӽәлта раӈипӽән. Аӈкин утә кил, илә рӓвипәӽ, ӓнә лыӽәл тўмпинам пӓнт. Невремӽән лўв пырили вӧвипӽән.

Войӽәт пӓнтәт. Төп йӑвән унцәм лӑӽилал ӄўлӆа вўлӆәт панә йәӈки пөм лэк ӄыйәт.

— Ицәк сапек пәталин энтә мӧралтәккән,— эймәта лӆатнә пӧӽәл йәӽ.— Йәмат аӈкин нӧмлаӽтәӽ!..

— Лўв киӆаӽәл нӧмсәӈ войәӽ тэм мәӽнә энтәм,— ньӑвәм йәӽәл.— Ӑлә ньӧцәӈка ӆиминт таӽи энтә вули. Нўӈ вөт вуйән...

Тәт пӧӽәл пецкана нӧмлӆәмтәӽ, йәӽәлнам ӓӈкрәмтәӽ:

— Пецканә ӄөтты?

— Пецкан?! — йәӽәл ики уӽәл нөӄ ньўӽтәӽ.— Мўвәли пецканнат вӓрлән?.. Пецкан вӧлтә таӽилнә вӧләл.

ӄУЛ̦МƏТ ӨӼ.

Иттән най ӄуӌәӈнә.

— Яӽ ястәл̦әт, Лŭк Л̦яктә ӌетӌеӌем ики меми ӧял̦ йәмат йәм вŭл̦, ар войәӽ выӽәл̦тәӽәл̦? — ӄул̦мәӽтәмин таӽинә Микуль аӌил̦ пырипәӽ.

— Әнтә ар, әнтә ӌымәл̦. Мŭв арет л̦ŭваты мустәӽ — ӌу арет выӽәл̦тәӽ. Йәмнам ӌу ŭрәккә войәк-ӄул̦ әнтә ньӧвал̦тәӽ. Л̦ŭв мŭртәл̦ вуй, әйпа аръял̦әм мŭрт.

— Ӄӧяӽи аръял̦әм?

— Мәӽ аръял̦әм, саӈки аръял̦әм. Л̦ŭвнам аръял̦әм. Ӧял̦ ӌу л̦ат вицәпә әнтә йәӽил̦и, мŭртәл̦ вуй.

— Әнта ӄул̦-войәӽ вăл̦тә ньăләӄ пә әйнам әнтә тŭй?

— Мŭват әнтә тŭй. Но ӌут кинца әнәл̦ ньӧләӄӄә л̦ŭваты Ăнмәм мәӽәл̦ вŭл̦. Вицәпә нӧмәӄсәӽ, ŭл̦әӈ сŭӽәснә-тăвнә морты войәӽ сŭй әнтә ӄŭримтәӽ, ŭл̦әӈ йăвнәт-л̦орәтнә ӄул̦әӈ тӧрәм әнтә тәрәм. Ŭл̦әӈ тәм мәӽнә йәм панә ӌунь вицә вŭл̦... Тәм мәӽ вәл̦э ар Ӄө тӧял̦ — Юӽәт-пөмәт, Ӄул̦әт-войӽәт, Йăвнәт-л̦орәт, тăпәрәт-пөмәт, кăв рăпәт-вăӽ рăпәт, ӄăнтәӽ яӽ па мәӽ яӽ. Л̦әӽаты йәм панә ӌунь вицәпә мосәл̦...

Рăӽпәӈ войәк кәнцә ӄө.

Йәӈки ӄŭӄ кŭрәп ӄө пәл̦ ăт. Сăваӈ йăвән сәй ӧвнәӈнә л̦аӽәрт пупи лэкәт. Утнам, л̦ыӽл̦әӈ-кŭл̦әӈ йăвән ворнам ăл̦ә тыӽәмтәм пөм йăӈӄи. Ӌи мәл̦ ӄуӌәӈнә пуләӈ войәӽ мӧнтәл. Әйнам тŭӽә сайӽәмәт.

Лŭк Л̦якты Икинә войәӽ нӧӄцәк ньŭӽты. Пӧӽәл̦нә әӌә л̦упнат пыӽәрты. Ол̦әӈ л̦атнә л̦аӽәртл̦а аӈәтл̦әӽ нӧптәӽ вŭл̦, ӌут пырнә пупи тӧмрәм пŭӈәл ăт. Төп нөӄ вӧл̦тә кŭр ньăви пăлкәл̦ әнтәм. Тŭӽапә пәӽтә войәӽнә тәрмәл̦ты.

Ики утә л̦өӽәсл̦әӽ. Кансаӽәл̦ кŭцмәл̦тәмал̦ пырнә, пӧӽәл̦нам ăӈкрәмтәӽ — тŭӈәмтәтәӽ мŭвә әнта. Мŭв ура ӌи нӧптәӽ йәӽ. Пӧӽәл̦ ляӈӄис ул̦әӄа вӧл̦тә пăләкнам кирәӽл̦әӽ. Лэкәт тŭӽнам ăл̦ә пăнәмтат. Панә л̦ŭвнә, тŭӽапә, тŭӈәмты...

Ӄӑтәл̦ йӑчәнә нөптәх̦ пӑл̦мәтнә атәмх̦ә вӑри — ньәх̦л̦әми, пунәл̦ цәкә вӯвәл̦. Йӑвәна выхәл̦, төп ух̦әл̦ йәӈки нөӄ ӑт: ех̦л̦и панә пӑл̦мәтнә әнтә ӄӑнл̦и. Тӯт войәх̦нә ӧйәх̦ты. Утәл̦та л̦омил̦тәх̦ панә сӑваӈ пӧч̦и ӑл̦ә тӯх̦ә ӄӑтәп, вӑлх̦ан ымәл̦тәх̦. Ньӯх̦ утнам кӱц вӯвипәх̦, но кӧтл̦ал-кӯрл̦ал̦ сӑви ӯнта виӈкәт. А пәх̦тә войәх̦нә ыл̦нам нӑх̦ри, пӯӈәл̦ пӑлкәл̦ кӧси — нӧптәх̦ тӯх̦ә тәрәм. Ньӑлӄәм ӄө утә кил̦, пөм ӯнтнә мәта мӑрә умәс ньыньч̦мин. Умәс панә сӑмты нӧмәӄсәх̦, ӄӯл̦нә сарнам л̦ӑйәх̦та мустәл̦. Кӱц л̦ӯх̦ вӧнтнә ӄычәм пыр вӯккәӈ ӄө вӯл̦, ит вӯвәл̦ цымәл̦ әнтә йәх̦и — тал̦әкксәх̦-тал̦әкксәх̦ нӧптәх̦ кӯр пӑләкнә, а утә тал̦тә вӯв әнтәм. И сапек пәтах̦әл̦ ыл̦ә әнтә ӄӑнл̦әх̦ән — мәх̦ тӧмпия нямәк. Пан войәх̦ тӧмпия әнәл̦ — цәкә л̦ах̦әрт. А утә йәмат мус: нак ӄӑрә вӑрта. Сӑӈӄият-мәтл̦ият пӧнта сӧл̦л̦ә мӑвәл̦ат. Ч̦ут ӯл̦әӈ сорх̦а пыӄемты — йәмат ләньч̦ех̦ә мәнәл̦. Л̦ӯв ньӑви пәкәт ӯт тӯх̦әнә тӑвәл̦ч̦әл̦.

Әймәта л̦атнә, әйнам вӯвәл̦ тәрәма, войәк кӯр ньӑви пӑләк нөӄ тӑвәл̦ч̦әх̦. Ч̦ут пырнә нӧптәх̦ утәч̦әк тыл̦, ӯл̦әӈ ӑвнә әнтә тух̦и, панә нячәликкә сәй вор ӯнтнам мән. Ит л̦ӯв мәта юх̦и мӧринә ӧл̦ал̦. Иттән нөӄ ымәл̦ панә өс тәх̦нам йӯл̦. Ч̦енә кацәӈ ӄӑтәл̦ войәх̦ ньӑви тәрәмтә мӱцә йӑӈӄил̦әл̦. Ӑл̦ә йәмнам нак ӄӑрал̦ әнтә ӄыйл̦әтәх̦.

Лӯк Л̦яктә Ики канса ч̦ыпрәмтәх̦, войәх̦ пох̦әл вӧл̦ә нөӄ кәнц. Ликәл̦ йәмат әнәл̦ — нюр ньырәв кӯр л̦юньч̦ч̦ә ким. Икинә ләк сӑмнат юх̦ поч̦ мӱцә ал̦тыл̦и панә ньӑвәм:

— Мәх̦ рох̦әп, ч̦и йәмат нӧптәх̦ сӑвия-тӯньч̦а кирәх̦тәх̦! — панә өс мәта арет л̦евәтл̦ кӧл̦ тӯх̦ә пых̦әртәх̦.

Пӧх̦әл̦ пәл̦х̦әл̦а әнтә ӑвәл̦. Меминам, ч̦әртәӈ, ӄычәм пыр вӯккәӈ ӄөнам, йимәӈ войәх̦нам, Тӧрәм пӧх̦нам — л̦ӯв әйпа пә ицәк йир кӧл̦ әнтә ӑстәх̦әл̦, а ит... Ики ӄӯты йәх̦?!

Пӧх̦нә тәт пырипи:

— Нӯӈнам вәл̦ә ястәх̦л̦ән: л̦ӯв әйнам кацәӈ ӄӑнтәк ӄө кӧл̦ ӄөл̦әл̦. Цопәӈка йир кӧл̦...

Ики ч̦и л̦атнә ӄӑӈимтәх̦:

— Ӆўвә ӄөӆӆәтәӽ! Ма ӆўв кицаӽәӆ ньӑвәмӆәм! Ӆўвә ӄөӆәнтәӆ панә ӆўвә нөӄ иӆемтәӆи!..

Ики пŏӽәӆнам ӑӈкрәмтәӽ, пырнә кӧт уӆәӄа вӑрмин ястәӽ:

— Ҷит раӽпәӈ войәк кәнцә ӄө! Раӽәпнат тәм войәӽ пиӽәт! Сӑрә мәӽ өвтынә ӆўв ҷӑӄа йўта әнтә йўӽәттәӽ. Ҷит әнтә ӆўваты аръяӆәм войәӽ.

Ики өс мәта ким ӆевәт кӧӆ пыӽәртәӽ: ўӆәӈ раӽпәӈ войәк кәнцә ӄөнә ӄунтәӽӆи панә йәмат нөӄ иӆеми. Ўӆәӈ пырнә өс ҷиминт вӑр әнтә вӑр.

Лўк Ӆяктә Ики нŏмәӄсәӽ, йәмат нөӄ ӆевәтәӆты ӄунтә, ӆўв иӆемӆи панә өс әнтә раӽәпӆәӆ. Вәӆә кацәӈ ӄуя иӆ мәӽнә мустәмин вŏӆта мустәӆ. Ҷут тәм йәӈкәтмәӽәтнә ласәккә вŏӆта йәӆ.

НЬӘӅМӘТ ӨӼ.

Вŏнт йӑвән тўйнә.

— Ма ӄөӆмамнә, Лўк Ӆяктә Ики төп сŏӽ юӽнат пәӽтә войәӽнам йӑӈӄиӆәӽ?

— Сŏӽ юӽ ŏяӈ вўӆ. Кацәӈ ӄө сәмәӆа-тўйәӆа ӄӑнтә ләксәмнат войәк-ӄуӆ кәнцәӆ. Ӆўваты вот сŏӽ-юӽ ŏяӈ вўӆ. Яӽ әйнам пецканнат войәк кәнцца раӈипәт. А ӆўв, тәм Вŏнт йӑвәннә йӑӈӄиӆтынә, пәӽи рыт пӑләкнә вицә сŏӽ юӽ ӑӆаӆ. Ай войәӽ, пут вӑртә васәӽ уц, пецканнат ӆякәӆ. А пупинам нўрәӽтәтаӆ ӆатнә, пецкан йӑвәтӆи, сŏӽ юӽ кŏсәпӆи. Ҷиминт ҷетҷеҷи вўӆ... Мўв арет войәӽ выӽәӆтәӽәӆ — ўрәӽ пә пӑлкәӆ әйнам сŏӽ юӽнат. Йӑвәӆнат мәта арет вўӆ. Ма нŏмәӄсәӆәм, ӆўв пупи ванәӆта ӆәйәӆта ӆӑӈӄ. Ӆўв ӆӑӈӄ пупинат әй кимнә, ванәӆта нюӆа выӽәӆта. Кацәӈ таӽинә ӆўв тŏмпия цопәӈ кӧӆнат-вӑрнат вўӆ. Пәӆмаӆ ўт әнтәм вўӆ.

— Нўӈат ўнәӆтәӽ сŏӽ юӽнат войәк кәнцца?

— Ўнәӆтәӽ, төп сŏӽ юӽ аӆәмтә кима йәӽәм. Нŏмӆәм, ястәӽәӆ: вицәпә сŏӽ юӽ вӑӽ йирәӈ урәӆ нөӄнам кәтмин тŏйӆи — ҷут пупинә вуӆи. Пӑртәӈ урәӆ кирәӽтәӆән ӄунтә, панә пә ŏйәӽтәӆтәӽ пан ӆӑвәстәӆтәӽ.

— Сӧӽ юӽнат войәӽнам йаӈӄилдән?

— Әнта. Лӯв кит-ӄөлдәм өк киньтя ма кинчаӽем ӧӽәр вӯлд панә пӧчәлд вӯлд. Вӯвәлд пә пәтә әнтә тӯй. Чуким вӯвәп ӄө әнтәм вӯлд. Ма чу кимем әнтәм: кӯц вӯв пӧна, кӯц сәмәс пӧна. Лӯв пырәлднә сӧӽ юӽнат войәк кәнцәм ӄө әнтәм вӯлд. Лӯв ӄычәм пыр ӄө вӯлд.

Пупи сӧӽ юӽ.

Лӯк Лдяктә Икинә войәӽ вуӽи. Панә войәӽ лдӯватынам йӯв. Кӯтын ванӽә йәӽәма, пәӽтә вӓнцәп ӄө кат ӄонтӽәлд тӯя пит панә йирнам ӄолийәмин лдӯватынам йӯв. Ӯлдәӈ нум пӓләки йӯвәм ӄуйәлднам питта панә вӯв йицалдта, ӄӧяӽи нөӄпи питәлд. Икинә ӑлдә чиминт мәта ӑв ньӧсәлдтәм кӧрки мәӽ лотылинә лдиӽлди. Кӓталдӽән арӽә ньӯӽтәм войәӽ нумты йӯӽтәма, лдӯв йичаӽәлд кӯрәм вӓр. Панә вӓнцәлднә войәӽ лдаӽәрт лдалд ӄунтәӽлдәмалд лдатнә, сӧӽ юӽ йәмси кӧтнат вӑӄ ӄонәӈи катәлдмин, пәӽи кӧтнат юӽәлд кӯтәпи катәлдмин, вӑӽ, йирәӈ ӯлдӈәлд нөӄнам, войәӽ тур йәцәнам вӧлдәтәтәӽ. Вӑӽ пӓлдәм лдатнә, лдӯв пӓста пәрӽи кӯтәрәмтәӽ пан вӓй пырәӈ пӓләки лдӯктәӽ.

Вӑӽнә войәӽ пәрӽи тӧялдты. Войәӽ панә пә соӽ юӽ вӓя лдӯк — чи вӓй лдӯватынам талдта вӓртәӽ. Икинә пыӽәрты, тӯӈислди вӑӽ, мәта сӯӈнам мустәлд мәнта. Вӑӽ пӓнтәм пырнә, Ики кӧтӽәннә тӯӈәмты — мостә таӽилда сӧӽ юӽ йӯӽәт.

Панә ӑлдә айӽә нюлд йича йәккән. Тӯӽә сӑремәккән. Ӄӧяӽи нөӄпи пита?! Ӄӧяӽи ӄӧяӽи?!

Әймәта лдатнә войәӽ ылднам ӑсәлд панә нячӽә-нячӽә йәмси пӓләкнам пит. Икинә сӧӽ юӽ ӑслди.

Ики мәта мӓрә войәӽнам лдәйәлдмин лдюлдь. Чут пырнә канса кӯцмәлдтәта раӈипәӽ. Әйпа-китпа чыпрәмтәмалд пырнә, йӯӈкәлд өӽтыя ымәлд. Мәта цәкә ньӧләӄмалд пә әнтәм. Тӧппә кӧтӽәлд, войәӽ алдмилдәм кӧтӽәлд, ӑлдә мәта цымәлд тӯӽә пәсәмтәккән панә лдаӽәртӽәцәк йәккән. Лдӯв чу пәс мәнтә мӓрә ылдә ымәлд панә канса нөӄ вәй. Ит кӧтӽәлд йәмӽә йәта йәккән.

Войәӽ ньө̆ӽаӆәӽ йәӽәм пырнә, ӆўв сө̆ӽ юӽ нөӄ вәй. Пөм сыр ньө̆ҷ панә лыпәтнат — ӄө̆цнат сө̆ӽ юӽ вӑӽ нөӄ раӈита раӈипәӽ. Мустәмин ар пӓләки иӆә муӈәттәӽ, сарпинә пөмнат, ҷут пырнә нямәк уӆәӄ ӄө̆цнат. Сө̆ӽ юӽ вӑӽ йәм вӑк кима нэвиӽә йәӽ. Ҷут пырнә ӆўв мәта мӓрә тўӽнам ӆэйәӆмин вўӆ, ӑӆә мәта мосмин тө̆йтә ләксәмәӆнат ай кӧӆ ньӑвәм. Ницә ястәӽ, вот өс әй войәӽ выӽәӆтәмән, тэм мәӆәӈа ӓнә ӆыӽәӆа цө̆мәӆтәӆәм. А нўӈ өсӽә ӆоӽтә мўцә ньыньҷа. Вәра вӓре — ит ньыньҷа. Панә юӽа тўӽә нөӄ ӆюньҷәмтәтәӽ, мәта рӑскиӆаӆ йӑвәрмаӆ панә пӓрт сутпәӆаӆ пуӆмаӆ пырнә.

-075777-
Ханты-Мансийская государственная окружная библиотека
КО

Ԓи ләксәмаԓ ԓўв ăԓә мәта ԓөҳәс ӄуйәԓҳә тўйтәҳ. Войәҳнат нюԓа выҳәԓтә ԓатнә, ԓўв әйкимнә, ч̨у ԓат ч̨иким сәмәӈ вўԓ, тўҳапә вуйтәҳ, сө̆ҳ юҳәԓ пәкәԓ. Ԓўвнам ԓўв пәктә вăрәԓ вуйтәҳ, ԓўват вуй, мос мўвә әнтә мос. Сө̆ҳ юҳ әч̨ә пәӄәԓ. Ԓўвнам кө̆тҳәԓ вăрәм сө̆ҳ юҳ, а кө̆тҳәԓ вуйҳәԓ: ԓин вăртә ө̆т мос. Ўԓәӈ төп сө̆ҳ юҳ вăҳ пăстә панә вăйәԓ сăрә вўԓ. Ч̨у вăҳ ԓўв кө̆тҳәԓнә ԓуҳты, мустәм саҳет ԓуҳты. Яҳ ч̨уминт йәҳиԓԓәт, ч̨и вăҳ йира өпәт пө̆нԓи ӄунтә, панә пә кўтпаԓи ăвәтԓи. Ч̨уким пăстә.

А сө̆ҳ юҳ вăй... Тăви ăрәс йәӈӄ ԓатнә сўҳмәт ăвәт. Ӄăтәԓ ӄыйпи таҳинә мустәмин сорәԓтәтәҳ, ўԓәӈ иԓә әнтә лаӈӄийәҳ. Ăрәс йәӈк ԓатнә ăвәттә юҳ, сортаԓӄа ӄыч̨әмпыр сăрә юӄӄә йәԓ, ицәк ԓайәмнә әнтә ӄăнԓи, ăԓә сорәм наӈк юҳ. Сө̆ҳ юҳ вăй әнтә мөрийәԓ ӄунтә, войәҳнә ӄўты вăрԓи, нө̆мәӄсәԓ. Вăҳ әч̨ә мустәм саҳет, вăҳ пө̆нәнат — уцнат ԓўвнә вăя пө̆ни. Ч̨у саҳет пўньтәҳ, ăԓә мәта вăҳ панә юҳ нюԓа йәмәԓтәҳәԓ.

Вот ч̨иминт ләксәмнат, пупи сө̆ҳ юҳнат ԓўв войәк кәнца йăӈӄиԓәҳ. Па ләксәм вәтә вăр әнтә тўй.

Ч̨у сўвәснә ԓўв өс пупинам мәнтә нө̆мәс әнтә тўй. Мўртәԓ арет войәҳ выҳәԓтәҳ, ч̨ут ўрәккә әнтә мустәԓ. Кацәӈ ӄө вө̆нт мәҳнә ԓўв йўкан тўй. Войәҳ Орттә Ики аръяԓәм йўкан. Ԓўв әч̨ә ч̨уминт йўканат мәйи. Ч̨ут ўрәккә кицәԓ әнтәм вўԓ. Ԓўвнә сө̆ҳ юҳ әнәԓ кўт ԓып ԓыҳәԓ пўрәӄа ԓюньч̨и, ўԓәӈ йәӈкнә әнтә питы. Мәҳа ӄăнтә сө̆ҳ юҳ вăй оԓәӈ ыԓпия пăрт пул пө̆н — иԓә әнтә пыӄемтәта. Дани пө̆ҳәԓнам памиԓтәҳ, ӄўԓә сө̆ҳ юҳ ԓюньч̨тәҳ. Ницә ԓўваты мәта ԓатнә мосмәҳтәԓ.

...Ар оԓ мәнәм пырнә Микуль мөӄмуӄәԓнә ԓўв сө̆ҳ юҳәԓ нөӄ иԓми панә сутпәԓ иԓә вәй. Кат пăләки ԓўҳтәм вăҳ ԓаҳәртԓа ч̨ө̆ԓәкинтәҳ. Микульнә сө̆ҳ юҳ иньәԓ паӈ пўкинат ньўҳты — ăԓә мәта еҳԓинә мәны, ăԓә мәта ӄўӄӄә мәнәм йўт ньўҳтәҳ, ăԓәмәта ч̨етч̨еч̨иԓ сәмәӈ вăр ө̆йәҳтәҳ, ăԓә мәта ч̨етч̨еч̨иԓ тарәм вўв ньўҳтәҳ. Нө̆мԓәмтәҳ, ăԓә мăрә вө̆ԓта ԓўв вўвәԓ, ԓўв сәмәӈ вăрәԓ, ԓўв тарәм вăрәԓ... Кўц нăма ар оԓҳә йәҳ ч̨етч̨еч̨иԓ әнтәмҳә йәҳәм пырнә, а сө̆ҳ юҳ мө̆ләккә әнтә йәҳ.

И ньăԓинә энтә вәи! Ăԓә мәта Лӯк Ԓяктә Икинә төп моԓӄăтәԓ нөӄ ԓӯӽты, пăрт сотәпа пуԓи панә әнәԓ кӯт ԓып ԓыӽәԓ пӯрәӄа, Вŏнт йăвән тӯй мăӽи пәтәнә ԓюньчәмты. Ӄычәм пыр войәӽ выӽәԓтәӽԓәмаԓ таӽия ԓюньчәмты, тŏм вәтә пәтан. Вуйтәӽ, энтә ԓӯвнам ӄунтә, так пŏӽәԓнә ницә мөӄмуӄәԓнә вәтаԓ пәтан.

ВĂТМӘТ ӨӼ.

Меми лэкнә.

— Өс чу сŏӽ юӽнат войәӽнам йăӈӄиԓмаԓнә Лӯк Ԓяктә Ики пәԓтә вăр пә әйнам энтә тӯй? — Микуль ачиԓ пырипәӽ.

— Сŏӽ юӽнат пәԓпәса нŏмԓәмтәтә ким энтәм. Ницә чу кӯт ваннә пәтан ԓӯӽ сŏӽ юӽнат пупи кәнц. Ӄөԓиԓә, вŏнтнә төп пупии яӽ пәԓԓәт. Төп әй войәӽи. Яӽнә чу вăр пәтан пәԓԓи, ӄычәм пыр ырап войәӽ, ŏнтәԓ йәмат ван. Яӽнә йимәӈ панә чәрттә войәккә тŏйԓи. Па ԓатнә йәм ӯнтәп, па ԓатнә атәм ӯнтәп. Па ԓатнә чумлинт вăр вăрәԓ — ăԓә ӄөԓԓәӽ йәԓи. Ар урәԓнат ӄăнтәк ӄөнам кирәӽԓәтә вăр тŏяԓ.

— Ма саӽетпамнәя, нŏмәснат кацәӈ вăр вуй. И пупи нŏмәснат тӯӈәмтәӽ. Ԓӯваты цопәӈӄа войәӽ нăриптә таӽи мус. Нюԓ йицаԓта таӽи: ӄŏяӽи нөӄпи питәԓ, ӄŏяӽи энтә ӄăньчәкинтәԓ. Ӄŏяӽи иԓнам пŏнәмтәԓ. Вот чи вăр ԓӯваты мус. Ицәк вәԓә, мӯв арет пупи выӽәԓтәӽәԓ, а чи войәӽ чакәр — мәтаԓи тăвәԓчәтә вăр энтә тӯй. Әй пул пә ԓуԓәԓа энтә вәйәӽ. Төп ӄөтнәӄөтнә пупи ԓŏԓәӈнә кевәртәм нянь чут ԓивиԓәӽ.

— Йәмат сәмәӈ ӄө төп сăмты сŏӽ юӽ вәԓ?

— Ӯрәккә мăвәԓӽә сәмәӈкә вӯԓ. Пәԓмаԓ ӯт энтәм вӯԓ. Әймәтԓи пә пырӽи ԓьоԓьчә вăр энтә тӯй. Ицәк войәк — ӄуԓ кәнцә яӽ ԓӯватынам ԓәйәԓмин па ԓатнә сәмԓаԓ атәмӽә йәԓәт. Вот чумлинт вӯԓ нӯӈ Лӯк Ԓяктә Ики четчече. Ԓӯв пырәԓнә ит, яӽ ясӈәт саӽет, өс чуминт войәк кәнцә ӄө энтәм вӯԓ...

Йӑвəл̦ қ̆аринə.

Вөнт йӑвəн өӈ винсипнə, Əнəл̦ Вӧнт рӓпнə Лӯк Л̦яктə Ики йӑвəл̦ қ̆арал̦нə пупи лəксəм умəт. Яҳнам йəҳил̦əл̦, пəрҳинам йӯтыв мӯцə л̦ӯвə л̦аҳл̦əксəл̦. Вӓт қ̆атəл̦ мӓрə йӑвəн тӯйнам йӑӈқил̦əт панə əйнам ч̦енə кирəҳл̦əт — войəҳ əнтэм. Пəрҳинам йӯтыл̦ саҳет иттəн йӯҳин ч̦у йӑвəл̦ қ̆арəҳа йӯҳтəт. Сӯвəс атəт ч̦уким пəтəҳл̦эмəт, ицəк ч̦ет ил̦əн л̦ьол̦ьч̦ə юҳ-пөм əнтə вул̦и. Ванҳə йӯтта йəҳмил̦а, Лӯк Л̦яктə Ики йəҳ:

— Я, ч̦у йӑвəл̦ нөқ л̦əйəл̦л̦и. Ницə тəт ӧйə тӧйл̦ув.

— Нӯӈ қӯты йəҳəн ч̦ит?! — ньӑвəм əсек қө.— Өс йӑвəл̦ сӯқəн пар?! Өс ньолҳəтҳə йəҳəм войəҳ тəт омəсл̦ қунтə?! Нӯӈ вӧл̦манат, пəтəҳл̦əм таҳинə қӯты вӓрл̦и?! Ч̦еҳə қые, қӯл̦таҳил̦ нӧқ л̦əйəл̦л̦ə.

— Тӯтты пə қунтə, л̦ӯв ч̦ӑқа сӯй — кəй тӧял̦,— ньӑвəм Ики.— Əйнам йəмнам ч̦ӑқа əнтə л̦ӯкəл̦.

— Ньолҳəт войəҳ ч̦ӑқа л̦ӯкəл̦ пə л̦ӯкəл̦. Томинт тӧрəмнə мəӈ нӯӈат мӯв урнə пыҳəртəл̦ув?! Ицəк қ̆ар уҳəл̦ əнтə вул̦и. Қ̆ӯл̦нам л̦якл̦и?!

Тəт яҳнə əйнам вӓрл̦и: ал̦ кил̦а, ч̦еҳə вəл̦э қые. Ч̦ӑқа Ики мӯвə ч̦у кӧл̦, утə кил̦. Пӧҳнам йəҳ: ма сорҳа, төп л̦əйəл̦л̦əм, сӯқəн мӯвə əнтə. Йӑқ яҳ мəтал̦ият вəл̦э қурəмтəл̦əт, қӯл̦нə тал̦ҳан йӯҳəтл̦и.

Пӧҳəл̦ рыт сарнə пөма катəл̦мин умəс. Нӧмл̦əмтəҳ, ицəк пецкан əнтə вəй. Па вӓрам ньолҳəт войəҳ тӯтты. Пупи ньол̦ төп сӯрт кинца қӯҳемцəк. Войəҳ ч̦уминт қойл̦и панə ньолҳəтҳə йəл̦. Йӑвəл̦ қ̆арə куч̦əӈнə ӧйəҳтəтал̦ мӯцə омəсл̦. Қ̆өяҳинə вул̦и, мӯв таҳинə қойли. Ч̦у л̦ат йӑвəл̦ вицəпə қ̆атл̦ин л̦əйəл̦л̦и. Войəҳ тӯт омəсл̦ қунтə, йəҳəл̦ мӯвəл̦и вӓрəл̦? Кацəӈ пупи саҳетпал̦ саҳет л̦ӑйҳəл̦. Əй войəҳ сӯй вӓрəл̦, а па войəҳ ӑл̦ə тӯҳə қ̆анимтəл̦, қө ванҳə л̦аҳəл̦. Қ̆өяҳинə вул̦и, мӯв нӧмсəп войəҳ қуи. А яҳ йӑвəн йӑцəнə рытл̦ал̦нə ньӑвəмтыл̦ сеч̦л̦:

— Əнта, вəл̦э кил̦.

— Л̦ӯвнам л̦ӯв, пӧҳəл̦ қӯты йəл̦?

— Ӆўвнам-я пупинә ӄўты вӑрӆи, ŏнта энтә әй-кат вуйилӆәҳ.

— Пупи тўттыя ӄунтә, ӄўяҳи пә вўӆ, тўҳа йәма энтә йўҳәтӆ...

— Нўӈ ӆўват энтә вуӆән, ӆўв мўвәӆии кирәҳӆәӆ! Пупинә ӄўты вӑрӆи...

Әй мәта ӆатнә ӆәҳ пә сўйӆәҳ мәнәт.

Ӆўв утә кўрмәҳтәмаӆ ӆатнә, панә пә пәтәҳӆәм таҳинә пӑнтәмтәҳ. Дани төп йәҳәӆ кўр сўй ӄуӆ. Мәта мӑрә вŏӆәм пырнә, кўр сўй пә ӄўримтәҳ. Йӑвән йӑцәпа пә яҳ ӑӆә айҳә йәҳәт. Мӑрә сўй-кәй энтәм, ицәк юҳпөм энтә ньўҳӆәӆ. Төп пәҳтә пәтәҳәм пан сўйӆәҳ йӑвнәт-мәҳәт. Йәҳәӆ ваннә вŏӆтәнә, Дани әймәтӆии пә пәӆтә вӑр энтә тўй, пәӆпәснә энтә йўҳтәҳӆи. Ит ӆўв пә нŏмсәӆ ар урнам йӑӈӄиӆта йәҳ, йәмнам-атәмнам. Пәтәҳӆәми пан сўйӆәҳ таҳинә тўҳинә йәҳ. Тўҳа пә намән омәстә яҳ әй тўҳәнә йәҳәт.

Ӆўв саҳетпаӆ йәмат мӑраҳә йәҳәм пырнә, мәтӆи пәкӆәҳ йәҳмин утнам виккәтәҳ:

— Нўӈ ӆиӆәӈ вўсән?! — сўй ат юҳәтнә вӑрәнты.

Мәта мӑрә вŏӆәм пырнә юҳ ўнты Ики кŏӆ йўҳәт:

— Инә йӑвӆама йўҳтәм. Сўӄәнмаӆ таҳи!

— Нык йўва. Аӆәӈ нөӄ кәнчӆи! — әсеҳ ики виккәтәҳ.

— Сасар, йәнә суҳәм нөӄ ӆәйәӆәм. Рӑӈаҳӆәх. Ницә ӄўӄӄәнам энтә мән, тәҳә уц кŏрәҳ.

— Нык йўва ӆиӆәӈкә вŏӆта ӆӑӈӄӆән ӄунтә! — өс виккәтәҳ әсек ӄө.— Тәм кўрәмнә йўва! Ницә анта атыӆ войәҳ, па яҳӆаӆ тўт омәсӆәт!.. Ӄөӆӆә?!

Юҳәтнә вӑрәнты — ӄөӆӆә! Но кŏӆ өс юҳ ўнты энтәм вўӆ. Сўй-кәй энтәм. Намәнна яҳ өс ӑӆә айҳә йәҳәт. Әймәтӆи рытнә ӄөӆипәҳ — пан өс сўй энтәм. Данинә вуӆи, чуминт катҳән-ӄөӆәм пупи әй йŏта йӑӈӄиӆтә вӑр тŏйӆәт. Әй ӄө ыӆә питәӆ ӄунтә, мәта ньолҳәтҳә уц йәӆ, па ӆатнә па яҳӆаӆ тўт омәстә вӑр тŏйӆәт, тўҳә ӄӑняҳтәӆәт, ӄӑнтәк ӄө йўҳәттә ӆатнә, әй ӄуйәӆ пӑнәӆта. Цопәӈпи ныӈ войәҳ мәта ура йәӆ ӄунтә, ӄуй войәҳнә чут вицәпә энтә ӄыйӆи. Ӆөҳ мөӄәт әй чу саҳет энтә ӄыйӆат. Чуминт войәҳ.

Өс мәта мăрә вŏлэм пырнә, пәҳтә юҳ ўнтнә Ики кӧл йўҳәт:

— Тәтты...

Әймәтли рытнә сўйнат лалэп.

— Тәтты,— ньăвәм Ики.— Малэксәм, пунәӈ. Пупи әнтә лўваҳәл... Утә килитәҳ. Ньăлэҳтәта раӈипли.

— Па мәтли тўт омәстә әнтәм? — рыты пырипи.— Нўӈ-я әнтә ньўҳто, өс мәӈ?..

— Йўвитәҳ, йўвитәҳ, сўйәп-кәйәп әнтәм. Омсәм войәҳ пә сăмты маӄи мән. Лўв әҷә пәлпәс ӄăнтәк ӄөҳи тŏял. Йўвитәҳ.

Намән омсәм яҳ утә килэт, най нŏӄ ўлэт, войәҳ ньăлэҳтәта раӈипәт. Әнәл войәҳ вўл — әсеҳ ики ŏл-тәҳләҳ панә пецкан вăҳ пŏнҳи. Дани шай вăрта йәҳ.

Ньăлэҳтәта вăрмал латнә, пырәс ики йәҳ:

— Ӄўлҳа пўмәӈ, иттән ӄуи. Пәлпәс пә әйнам әнтә тŏйлэн — лилэӈкә умәс ӄунтә?

— Вŏнт войәҳ,— Лўк Лактә Ики йәҳилэл.— Мўвә-ли йәмнам ӄăнтәк ӄөҳи ваҳәл?.. Тŏрәм нŏмтә войәҳ.

— Ҷенәя ҷенә,— тŏп йәҳ пырәс ики.

Ньăлӄәм яҳнә пăста войәҳ нŏӄ ньăлэҳты, шай йиньҷәт пан рытлал лилмәт пырнә, сарнам лăӄӄин-тәт. Ат ӄўӄӄә мән пан өс мунтҳә кинца пәтәҳләмҳәцәк йәҳ: йәӈкәт-өҳәт әйнам атнә вәят. Лўк Лактә Ики яҳ сарпии йăвән нŏмәс поснам лөҳәлтәҳ. Пŏҳәл нŏмәӄсәҳ лўв иллил, сăмты пәтәҳлэм таҳинә тәм вŏнт пан йăӄун вўл. Ӄŏяҳинә вули, ницә цопәӈка лўв пәтәҳ-лэмнә вуй.

ӃУТМӘТ ӨҲ.

Вŏнт йăвән өӈ ӄуҷәӈнә.

— Ӄўлнә Аҳән яҳнә ҷетҷеҷем вŏккәӈ ясәӈ ӄунтәҳ-ли? — Микуль аҷил пырипәҳ.

— Ҷу нŏпәтнә ма ӄўлҳа ай вўлэм,— ястәҳ аҷил.— Сургут воцнам мәнтәв саҳет, йăвән ыл олэӈнә пупи ӄат йицәҳа йәҳув. Мәҳи ӄө, йәмат пŏҷәӈ панә вўккәӈ

ики, вўв мериԓтэтә ԛăрә вăр, юҳнат таԓәксәта. Ар ԛө вўԓ, ԛөс ўрәккә уц. Ԭу мәҳи икинә әйнам нŏԛпи питат. Па ԛө әй кŏтнат, па ԛө кат кŏтҳәнат. Йәҳәм сўйԓәҳ умәс, яҳ пыра ԛыч. Ԓўв ԭу ԓатнә айәм-китәм вўԓ, яҳнә вўкәŋ вăрҳә әнтә вуԓи. Ԭу яҳ пырнә, мәҳи ики йәҳ: «Я, ымԓа, Роман! Нўŋ мўртана йәҳ!» Яҳнә пә партԓи: «Ымԓа, ымԓа! Кўц пупи ньăҳаԓтәԓән — Ики ăԓәпты рәкәнта ԓатнә!» Йәҳәм кўц әнтә ԓăŋԛ, әй мәта ԓатнә ԭу Ики йиԭа ымәԓ. Юҳа китәԓҳән. Вўвипҳән. Панә ԭăԛа ԭу мәҳи ԛө әй пўц өҳпи вәснә рўԛекинтәҳ! Нөԛ ымәԓ, лăԛ-пөм иԓә рăвипәҳ, йәҳ: «Ма ԭўлкәм! Я өс әйпа!» Йәҳәм омәсԓ: өс ԛўты йәс. Панә ԭу Ики төп ымәԓта тәрәм — кимәтҳи өҳпи вәснә рўԛекинтәҳ! Нŏԛ ымәԓ, ньăвәм: «Оԓәŋпи ԛөнә пиҳтойәм! Вицәпә нŏмәԛсәм — вўв манә тŏйԓи! Ит вуԓәм — вўв нўŋнә тŏйԓи, Роман-ики!»

— Ԭут пырнә Лўк Ԓяктә Ики вўв әнтә мериԓтәҳәԓ?

— Ԭăԛа әнтә нŏмԓәм. Вўв ԓўҳаты войәк-ԛуԓ кәнца мус. Иԓән йăŋԛиԓта йәмат сәмәŋ вўԓ. Ԭуминт, ԛăтәԓ вŏԓа, кўц ат вŏԓа, мўв мәҳа нŏмԓаҳтәԓ — ԭу мәҳа мәнәԓ. Йўма-вота йәтә вăр пә әнтә тўй. Ԛынәŋ вўԓ. Пырәс аŋки тўй, сăмҳәԓ атәм вўԓҳән. Нŏрәмнә, ԭу аŋкиԓ рытәԓнә аԓтаԓнә, өҳтәтнә ыԓә выҳәԓта әнтә ăсәԓԓәтәҳ. Ԭу ими рытнә таԓԓәтәҳ, ԭут ўрәккә сŏҳәтнюрәт таԓәԓ. Ăԓә таԓәҳ рыт таԓәԓ. Аŋкиԓ ыԓә выҳәԓта йәтәԛа, ньăвмәԓ: «Ԛŏяҳи нўŋнат сŏцәԓтәҳәԓ. Ымса!» Ма ԭуминт таԓәҳ рытнат сăраŋ ԓинат сăм тўйнә туԓәм. Сăраŋ йўҳәтԓәм. Йăŋԛиԓта-мәнта ԓўваты вўв мус. Ԭи вăр пәтан...

Сўвәс ат оԓәм.

Икинә ԛөԓԓи, ими чет ԛөтта мўԓәҳтаԓ сечәԓ:

— Нŏԛ киԓа! Йўҳәт!..

А ԓўв әймәтԓи пә әнтә ԓиҳәԓ, ԓўваты йўҳәттаҳә йәҳәм мәтԓи әнтәм. Ԛөԓәм ԛăтәԓ тŏмпинә питәм цоҳәт тәм иттән ԓўԓ. Ԭуминт тŏрәм: әнтә пәҳтә сўвәс и әнтә нәви тўԓәҳ. Тәм мўртнә ԛўяҳи тәҳә йўҳәтԓ, ԓўв нŏм-

ԓəмтəӽ. Кўрат ӄўв мəӽ, а веԓи мўрта ӄўԓӽа əнтə йəӽ. Ӆенə нŏмԓəмтəӽ панə өс ӄўԓатты мəн. Əй ӄўԓнам мəн.

Ньŏмрəӽ ӄăтəԓ мăрə ԓаӈки кəнцмин əнəԓ яӽəм мăӽəԓты суц. Иттəн йăӄу йўӽəтмаԓа, шай йиньӌ панə ŏԓинтəӽ. Ԓўв төп иԓ мəӽнə сўй-кəй ӄөԓтə вўвəԓ оԓəмнат ŏԓаԓ, а ӄотнə кўԓ оԓəмнат ŏԓтə вăр тўй. Панə ит нŏӄ вăрəӽԓəта кўрт. А ими өс мўлэкинтəӽ:

— Ӌăӄа нŏӄ киԓа! Ӄот кŏсəԓ!

Ӄот кŏсəԓ, Икинə тўӈəмты, ма ԓўват сăр!.. Нŏӄ ԓўк, ӄот əй сăмат туӽтəӽ. Ӄŏмəтӽи пăлəкнə невремӽəԓ, ăвиӽəԓ-пŏӄӄəԓ ŏԓԓəӽəн. Ԓин нымпинə имиԓ юӽəт найнам пŏнəԓ: ӄŏяӽи мўвə найнат ӄăньӌкəмтəтə нŏмəс тŏяԓ. Но ӄот ԓəӽпинə əйнам ԓўвнам яӽԓаԓ вуԓəԓ. Панə ԓўӽ кемнам сўйԓəӽ-кəйԓəӽ вўвипəӽ. Тўӽа кемəн ӌу ӄот кŏстə мəтаԓи. Өӽпи пунӌмаԓ ԓатнə, сăм йирнат вуйтəӽ — ӄот кўтəпнаӽə ньўки йир мəтԓинə ыԓнам таԓԓи. Цопəӈ кŏстаԓ таӽи, ԓўв нŏмԓəмтəӽ. Ӄŏяӽинə пирты! — Ики атəм нŏмəса пит. Панə пə ўнтəԓ пыт вўвнə ԓăӈта вăри. Өӽпи кŏсипəӽ — панə кем кŏрəӽ. Сўвəс ат пəтəӽԓэмнə сăмӽəԓ вəеӽəн. Əй мəтԓи пə əнтə вуԓ. Но пыт вўвнə ньўки маԓəксəмин ӄот мăӽəԓты туӽи. Пəктə ким əнтəм, ӄунтə сăмӽəн пəтəӽԓəм таӽия ўнəԓԓəӽəн. Кўрəм, кимəт кўрəм, ӄуԓмəт кўрəм... Ӄот най ньўки вəснə вəлпекинтəӽ. Ăԓə мəта имиԓ пан невремӽəԓ ӌу кемəн вута тəрəм. Но най пырнə сăмӽəԓ өс ат пəтəӽԓэмнə вəйиӽəн. «Ӄăнтəк ӄө панə най тŏйтə ӄот кŏста мўвə мустəԓ?! — ньăвəм мўвə нŏмԓəмтəӽ ԓўв.— Əнтə мустəԓ! Цŏмə əнтə мустəԓ!» Өс сарнам кўрəм вăр панə кŏтӽəԓ йəӈки потəм мəтԓия йəккəн. «А, кŏтӽəԓам кўта питəн! — йəӽ ԓўв.— Ӄот кŏста нŏмԓаӽтəн?! Невремӽəԓам ӄăньӌкəмтəта нŏмԓаӽтəн?! Сар ма нўӈат!..» Тəт Икинə паӈəт ԓьăмəскəмтат, вўвипəӽ пан пунəӈ мəтԓи нŏӄ кŏтӽəн тўя иԓмəӽтəӽ. Панə ӄоты иԓнам кўрəм вăр. Кўрəм, кимəт кўрəм, ӄуԓмəт кўрəм... Ăԓə тŏрəм вăӽ кŏтӽəԓа пит — кўр пəтаӽəн əй пыӽəр потəм мəӽа нăврəмтыӽəн. Өс мəта арет кўрəм вăр пан туӽəм ўтəԓ ыԓнам йăвəттəӽ.

Мəта уӌ сўй вўԓ панə əй ӌу кўрəмнə туӄəн.

Сăмӽәԓнә әй мунты ӄурасив сӳвәс пәтәӽԓәм. Пәӽтә мәӽ. Пәӽтә ўнцӽәт. Пәӽтә пәԓӈәт. Мәта мăрә сӳят ӄөԓәнтәмин ԓюԓь. Сӳй-кәй әнтәм. Кӧтӽәԓ пәҷәрәмтәӽ, ăԓә ԓюӽитаӽәԓтә мәтԓи. Тәт нярәк кӳр пәтаӽәԓ еӽԓаӽԓәм вăр ӄунтәӽԓәӽ. Нярәк кӳрат кем ӄырәмтәмаԓ таӽи — инә ӄурняӽԓәӽ. Ӄотнам кирәӽԓәӽ. Кӧсәм ньӳки йир нӧӄ тыԓ панә йăӄә ԓăӈ.

— Ӄӧяӽи тӳт вӳԓ? — иминә пырипи.

Тӳвәт юӽ найнә ԓитә сӳй. Невремӽәԓ ӧԓәм пәтәнә сылисԓәԓӽән.

Ўнцәҳ нӯҳәт вотнә ньӯҳтәм сеӌл.

— Войәҳ вӯл,— Ики ньӑвәм.

— Мән илнам?

— Мән.

— Өс пәрҳи әнтә йӯл?

— Әнтә йӯл,— йәҳ Ики.— Ит өс әнтә йӯл.

Имил тӯвәт юҳат пŏн панә оӈтәқсәта раӈипәҳ. Ики кансаҳәл әйпа-китпа ӌыпрәмтәҳ панә ŏлинтәҳ.

— Қөлләм, әй мәтли қот мӑҳәлты йӑӈқиләл,— Ими йонтәқсәтал саҳет ньӑвмәл.— Оләӈ латнә манә велиҳә тӯи. А пырнә ньӯки кӧста раӈипәҳ. Ӌу латнә нөқ қӑньӌәкинтәм. Нӯӈат вӑрәҳтәта раӈипәм. Кацәӈ войәк-қул қуи пәләл. А ныӈи цәкә әнтә қөрийәл. Ләҳ кацәӈ вӑр әйнам вуләт...

Мәта мӑрә сӯйләҳ умәс. Ӌут пырнә пырипәҳ:

— Нӯӈ мӯват пецкан әнтә вәйән?! Қӯлнә ӌиминт пәтәҳләмнә ләксәмләҳ?!

Ики кансаҳәлнат вӯйәмтәта вӑри. Оләмҳән-сŏққән кӱтнә имил сӯй сӑраӈ лӯваты йӯҳәтл, но мӯв илли ньӑвмәл — туӈәмтәтәҳ. А-а, ӌу пецкан тәм пәтәҳләм тŏрәмнам қӯлнам цӱцци, имил кӧләт илли нŏмләмтәҳ. Ӌу пецканнат қӯты вӑрли. Йӑӈкә йӑвнәт-лорәт путат, цоҳәт вӯл. Тәм латнә войәҳ лоньӌтәли-йӑӈктәли — ньолнә әнтә қӑнли.

Имилнә сӑмты ӌи вӑр тӯӈәмты, ньӑвәм:

— Өнтәқапә ӯләӈ кӧцәҳ вәйән! Қŏяҳи әйнам ләксәмләҳ войәҳнам йӑӈқиләл?!

Мӯвәли ӌу кӧцәҳнат вӑрли, нŏмәқсәл Ики. Кӧцәҳнат қӯлнә — ицәк наи әнтә пәләл қунтә. Кӯлнам ӌу кӧцәҳ!..

Мӯвәли сарнам имил ньӑвәм — әнтә қултәҳ, кансанат лулəлнә вӯйәмты. Йӯҳин төп әйпа нŏқ вӑрәҳләҳәл. Пәтәҳләм таҳинә кансаҳәл нŏқ миләмтәҳ. Кӱцмәлтәтәҳ. Әйпа-китпа ӌыпрәмтәмал пырнә, па пӯӈәл пӑләка каримтәҳ панә өс вӯйәмты.

Аләӈ имил кӧлнат йӑқу лӑӈ:

— Нӯӈ кимән войәҳ пиҳтән!

— Войәҳ?

— Ăвлəт ӄунəӈнə ŏлал. Нŏӄ лэйлэ.

Ики ӄот ньырҳəл нŏӄ пул панə кем ăт. Ăвəл юҳмəтали вăртə йŭӈкəл өҳтынə пупи ŏлал. Йŭҳин вŏлəм цоҳəт сŭйнə питы. Кŏлҳəл эйнам йăӈканты-лоньчты.

— Мŭв арет йăӈк-лоньч тŏял,— йəҳ Ики.

— Мŭвəнат нŭӈ пиҳтэ? Кŏтнат вəс ӄŭты йəҳ? — имилнə пырипи.

— Мŭвəнат? — лŭвнə пəрҳи пырипи панə мəта мăрə сŭйлəҳ вŏлмал пырнə, ньăвəм.— Вŭйəм ӄө... олəм пəтəнə мŭв вăр əнтə вăрəл...

Алəӈ шай еньчмал пырнə лŭвнə войəҳ нŏӄ ньŏлəҳты. Əйнам ченə ӄыйта əнтə мустəл, йŭрəл тŏмпия əнəл. Лăӄрəл эйнам лăкəм ӄŭрасҳə йəҳəм, ӄот əй пăлəка, ӄойлəҳ таҳия пŏнтəҳ панə туҳрəӈ юҳат лиӈктəҳ. Кŏлҳəл ныра нŏӄ ыҳəттəҳ. Кецəҳ пупи тəрпəл четты. Əнтə левəтли, əнтə йŏнтəҳли. Ли вăртал саҳет нŏмəӄсəл, мŭват Нум Тŏрəмнə тэм пупи мыцци, мŭват мŭртəла йəҳəма вŏӈӄа əнтə ŏлты, мŭват ӄăнтəӄ ӄөнам панə найнам киты. Мŭв вăр пəтан?! Мăрə нŏмəӄсəҳ тŏрмəт-мəҳəт илли, пупи илли, вŏнтəт-нермəт илли. Əй латнə чиминт нŏмəснə йŭҳты: ницə, ӄăнтəк ӄө панам вăр вăр?! Ницə, ӄăнтəк ӄөнə тэм войəҳ нŏӄ килты панə əнтə пиҳты. Ли саҳет ӄунтə, ӄăнтəк ӄөнə нŏӄ мыцци?! Цопəӈка, ӄăнтəк ӄөнə. Нŏмəслəҳ, кŏллəҳ ŭт тŭм мŭв йăрмəм ŭт?! Лиминт мəтли вăрəм вăр, сăмты.

Тəрəммал пырнə канса кŭцмəлтəҳ панə йŭӈкəл өҳтыя ымəл. Лŭҳ лăйəҳмал мăрə, пəлəӈəт йира ньŭҳлəт панə ӄăтəл пуӄəн. Ӄŭлҳа алəӈ ӄăтəл инə юҳ тŭйəта йŭҳəт. Ли вăр ŏйəҳтəмала, Ики лаӈки кəнца мəн. Лŭв йəлəп цоҳəт өҳтыи сŏццал саҳет пупинам нŏмəӄсəҳ. Ӄотлəҳ-луӈӄлəҳ войəҳ мŭв мăрə яҳмəт-нŏрмəт ӄуҳет йăӈӄилəҳ. Мŭв арет лоньч-йăӈк вуй!

Кимәтмәт пäләк.

МИКУЛЬ ЛЭКӘТЫ.

ОЛӘӇМӘТ ӨХ.

Школанам тута вӓрмалӆ ӆатнә.

— Мустәмин ўнәлӆтәҳӆа,— ястәҳ ачилӆ.— Ӆўӈтәксата партӆо ӆўӈтәкса: әй, катҳән, ӄөӆәм... Ӆўӈтәксәтә ӄўл вәӆә вуӆән.

— Ӆўӈтәксәтә ӄўл вәӆә вуӆәм,— ньӑвәм Микуль.— Мўвәӆи ма школанә вӓрӆәм?

— Нипек ӆўӈәтта ўнәлӆтәто.

— Әнтә ӆӓӈӄӆәм школанам. Ма иӆән вӧӆтә ӆӓӈӄӆәм, войәк-ӄулӆ ӄәцца ӆӓӈӄӆәм. Нўӈ вәӆә әчә нипек ӄўл әнтә вуӆән, а войәҳ лэк нюҳәӆтә ӄўл вуӆән.

— Ма ай вӧӆмам ӆатнә школа әнтәм вўӆ — ӄӧяҳинә ўнәлӆтойәм нипека?.. Йәҳәм панә аӈкем әчә нипек ӆўӈәттә ӄўл әнта...

— Вот-вот, Лўк Ӆяктә Ики әчә нипек ӄӑнццә әнтә вуй, а войәҳ лэки тарәм вўӆ, ӄўл вуй.

— Чу ӆатнә мўвәӆи тәм мәҳнә вўӆ — ӆўв әйнам вуй, ӆўв вуӆәҳалӆ вӓр әнтәм вўӆ. Чуминт вўӆ, школа вўӆ ӄунтә — ӆўв пә ўнәлӆтәҳәӆ.

Микуль сўйӆәҳ мән.

— Школа әнәӆ пуҳәӆнә, пуҳәӆ нўӈ ӓнмәм мәҳеннә, а ӓнмәм мәҳе нўӈаты йәмат вута мустәӆ. Мустәмин ўнәлӆтәҳӆа: ӆўӈәтта партӆо — ӆўӈтәкса: әй, катҳән, ӄөӆәм... Ўнәлӆтәҳӆа, ит әйнам невремәт ўнәлӆтәҳәӆӆәт. Төп ӓнмәм мәҳа аӆ йўрәҳӆа...

Пӧй өҳтынә.

Микуль йәмат сўйӆәҳ-кәйӆәҳ пӧй өҳтыи мән. Ӆўв йәмат ӄопәккә ӄуҳәӆ. Ӆўв пыриӆи ӆаҳәртта ӄўмәт вӓнцәп Егорка йўв. Ӆўв ачилӆ веӆи ӆаҳәӆмин ворәӄ

нёрәмнә вӧлˌ. Тәм юӄӄәӈ мәӽнә лˌув төп Микульнат сәмәӈкә йаӈӄилˌәлˌ.

Кацәӈ алˌәӈ пӧйӽә йәӽәма лˌин интернаты йавән вәрнам йаӈӄилˌәлˌӽән. Тәм ӄатәлˌ ньыньчˌә ӄатәлˌ. Лˌин ит тави улˌәӄ суйнам ӄөлˌәнтәӽәлˌмин мәнлˌәӽән. Па лˌатнә юӽи лˌоньчˌ мурәп кӧрӽәлˌ — чˌи лˌатнә Егорка пуӈәлˌнаӽә кӧцәӽа лˌуктә вар туй. Цымәлˌ лˌув ӄаньпаӈ вулˌ. Микуль чˌу лˌатнә ньавәм әй ӄуйәлˌнам, мув урәп чˌит суй. Лˌин марә илˌән йаӈӄилˌӽән. Микуль лˌуӄсәлˌнам войәӽ лэкәт-уцәт памилˌәӽ, мув таӽинә войәӽ мән. Куц мув урәп вотлˌәӽ ӄатәлˌнә, юӽ унтнә вицәпә суйлˌәӽ вӧлˌ. Мустәмин ӄөлˌәнтәтә ӄөнә ӄөлˌлˌи, ӄулˌнә нюлˌнам юӽәт-пөмәт ньавәмлˌәт. Ӄулˌнә омпеӈ анә лˌыӽәлˌ аӈкәлˌ лˌалˌәлˌ.

Невремӽән яӽәм кусӈалˌнам мәнӽән. Тәт пыра ӄычˌәм ньыньчˌә ӄатәлˌнә лˌин ар кучˌӽәр вуйӽән. Микуль чˌи войӽәли ваӽта йәмат йәм вуй. Лˌув ваӽталˌнә китӄөлˌәм әй курәмнә йуӽәтлˌ. Ванӽә йуӽәтлˌәта лˌиннә чˌи нәпәтлˌат. Войӽәлит панә пә юӽа ӄурекинтлˌәт. Чˌит ӄычˌәм пыр чˌурсем мурт. Вачˌ юӽа ӄуӈәтлˌ ӄунтә, юӽ равислˌәта варлˌи. Кучˌӽәр кӧрӽәлˌ пан па юӽнам суӽәмтәлˌ. Лˌув панә пә нюӽәлˌлˌи. Вицәпә ньаӽнат ваӈкилˌтәӽәлˌлˌи.

Унцәӽнә кучˌӽәр төп юӽ кутәп кима ӄуӈәтлˌ, пәӽтә кар выца. Сарнам әнтә мәнәлˌ, кӧтлˌалˌ-курлˌалˌ вастә кара әнтә ӄанлˌәт. Лˌув пәӽтә кари ылˌнам-нёӄнам саӽәлˌта раӈипәлˌ. Тәт юӽ валәӽа йурәм суӽәм лˌиснат катәлˌлˌи.

Лˌөӽәс яӄӄән ньәлˌмәт олˌ школанә вӧлˌлˌәӽән, кацәӈ вара әйнам унәлˌӽән, а лˌилˌәӈ войәӽлˌәӽ вӧлˌтә ӄул әнтә вулˌӽән. Вицәпә лˌилˌәӈ пичˌәӈлит уцәт тӧйӽән. Кучˌӽәр кицаӽа чˌут әйпа варәм ӄотәли вулˌ. Пӧйнә чˌу войәӽ кӧта паӽәтта йәм.

Алˌәӈ ӄулˌӽа еӽлˌи вулˌ. Төп ванц поттә ким: пуӽлˌәмӽән алˌә туӽә еӽлˌаӽлˌиӽән. Лˌалˌта пә ласәк. Цопәӈпи ӄатәлˌ йир унцәӽ тӧйнә нёӄ атәм пырнә, илˌ таӽи әйнам ӄатәлˌнә нёӄ вәи — алˌә сорнинә ӄурәмты. Алˌә

мәта юӽ-пөм нӧӄ тыв. Ԓи мўрт — ӄыԓәм пыр ԓин ԓӑӈӄәм оԓ мўрт.

Ит йӑӈӄәм йӑвән лөӽи нӧӄнам мәнӽән. Әй ԓатнә, цӧмә кўрәмнә, Микуль әй лота ԓюԓьәмтәӽ панә әй ӄуйәԓ кӧтат вӓр, айԓәӽмаԓ йәӽ:

— Тәӽә йўва. Ԓәйԓа!..

Ӄӑнчәкинтәм Егорка ванӽә йўв, сарпинә кӧцӽәԓа ԓўк. Әй ԓатнә кӧцӽәԓ йўрәӽԓәтәӽ. Ԓўӈәм лотнә, ӓнә ўнцәӽлиӈки пўрәкнә вәртә ӄўӄ кўрәп ӄө мөӄ ўԓ. Войәӽ мөӄ пәԓӽәԓ ньӧӽаԓтәмин цӑв-мўвәԓи ԓӑвәԓмин ԓӓйәӽ.

Пөӄӄән әй пыҳәр тŭҳә айҳә йәккән.

— Ԓилԓәӈ войәҳ мөӄ!..— әй мәта ԓатнә мŭлэкинт Егорка панә әй кŭрәм ванҳә вäр.

Мөӄ аӈки уҳәԓ нŏӄ иԓәм, пәԓҳәԓ сарнам туҳ. Ӌут пырнә мәта арет кŭрәм вäр панә муӄәԓ йäцәҳа ԓюԓь. Невремҳәны вицәпә сäм энтә äсԓәԓ. Ԓюԓь панә ăԓә мәта тŭҳә путәмты — ицәк энтә ньŭҳԓәԓ. Сäмәԓ-пунәԓ саҳет я йәмат нŏмсәԓ атәм вŭԓ. А мөӄ ӄŭнтәптәтә ким энтәм — тŭҳапә ӄŭԓҳа мустәмин йăӈӄиԓта энтә йәҳ. Тәтып-тәмип ӄăнтәк ӄуя нәпәттә ӄŭрас тŭй.

Әй мәта ԓатнә уҳәԓ ыԓә äсәԓтәҳ, пŏй ньŏԓәп. Анта тŭӈәмтәтәҳ, невремҳәннә атәмат энтә вäрԓи. Ӌи ԓатнә пŏӄӄән пырҳинам кŭрмексәта йәккән. Юҳәт тŏмпия питмин пырнә нŭрәҳтәккән. Төп пуҳәԓ ӄуӌәӈнә суципа питҳән.

— Ԓита йәҳмин ӄŭрасин,— Егорка ястәԓ.— Я, тŏмат туԓҳәтәмән!

— Пөм?! — пырипи Микульнә.— Ма нŏмәӄсәтамнә, пой нŭҳат туԓиҳән. Ԓŭв вәԓэ пой карат йәмат ԓăӈӄаԓ.

— Нŭӈ пой нŭҳ мөрита, ма пөм туԓәм. Школа пөм ӄатнә ар пөм!

— Я, я. Тŏм нŭӈ пäста йăӈӄиԓа. Тŏт ӌи мәна...

— Ма ӄыӌәм пыр пäстаҳемнат мәнԓәм! — панә мән Егорка.

Цәкә мäраҳа пә энтә йәҳ, пŏӄӄән пөм сыр панә пой юҳ нŭҳәт няӌәликкә войәӄӄәна мәта кима пŏнҳән. Ӌут пырнә юҳи мŭри ŭнта таҳәԓтацәк мәнҳән панә тŭҳә ӄăняҳтәккән. Мäрәцәк ԓюԓьҳән. Әй мәта ԓатнә мөӄ аӈки нŭҳи пая суц, нŏӄ äпсиԓтәҳ. Тŭҳа пә ԓитаҳә йәҳ. Әй ԓатнә ӌу нŭҳәт ёӈӄәрта раӈипәҳ. Муӄәԓ ӌу ŭнцәҳ пŭрәӄнә ŭԓ, ăԓә мәта вŭйәмты, төп энәԓ пәԓҳәԓ ньŭҳаԓԓәҳән.

Ԓөҳәс яӄӄән юҳи мŭри ŭнтнә войәӄӄәнам ԓэйәԓмин умәсҳән. Егорка нянь пул нŏӄ вәй, китҳи мурттәҳ, әй пäлкәԓ Микуля мәйтәҳ. Ԓин ӌи нянь ԓита раӈипҳән.

Тәт мөӄ аӈки ӄăньпаҳӆәмат ӄўрасҳә йәҳ. Ӆиӆәҳ йәҳ, уҳәӆ нŏӄ иӆмәҳтәҳ, пәӆҳәӆ ăӆә орита йәккән. Пŏӄӄән ӄуӌәӈаҳә юҳи мўринам ӆәйӆәҳ. Яӄӄән ӌу пăләкнам кирәҳӆәккән панә... Ӌу юҳи мўри ӄый пăләкнә пецканәӈ ӄө ӆюӆь. Сăӄ цөп патронәӈ әнтәпнат вăрәксәмин. Сăмҳәӆ мөӄ аӈки вуӆҳән. Кŏтҳәӆ кит ӄөрәп пецкан нŏӄнам аӆәмӆәҳән. Сўйнат пецкан самәккән ымәӆҳән. Ӄөрҳәӆ паӈӄәӆ вăҳ йăцәнам мәнҳән. Ăнә паӈ самәк рәҳәмтәтә вăҳнам мәнәӆ. Сăм ӄўньәмтәта әнтә тәрәмӆи — мөӄ аӈки пŏй өҳтыя кŏрҳәӆ.

— Аӆ ӆика! — әй кўрәмнә виккәтәккән пŏӄӄән.— Ӌит мин войәҳӆәмән!..

Пецканәӈ ӄө әйнам нŏӄ рәкән. Мăрә атәм сăмнат невремҳәннам ӆәйӆәҳ, әй ӆатнә атәм сўят йәҳ:

— Мәҳ ампҳән!..

Няӌәләӈкә пәцкан самәккән ăсәӆҳәӆ панә иӈкрантәмин-ӆевәтмин әй пăләкнам суц.

— Ӄŏяҳи вўӆ? — пырипәҳ Егорка.— Ма төп пецканнам ӆәйӆәҳәм, ӆўватынам ицәк ăӈкрәмтәтә сәрок әнтәм вўӆ...

— Ӌит вәӆә пошта ӄат монтер Кирюха! — ястәҳ Микуль.— Ма панә пә ӆўват ŏйәҳтәм!

Иттән интернатнә панә пә ŏӆинтҳән, өҳ нә Нина Ивановна невремәт ŏӆинтта раӈипәм ӆатнә. Но вўйәмтәта тўҳә кўртҳән. Яҳ әйнам вўйәмтәм пырнә, Микуль әй ӄуйәӆ вŏӆә ӄуӌәӈа мән:

— Нўӈ әӌә әнтә вўйәмто?

— Оӆәм әйнам әнтә йўӆ,— мўләкинтәҳ Егорка.

— Ӄўӆнә нўӈ нŏмәӄсәӆән — ӆўв өс әнтә йўҳәтӆ?!

— Кирюха?! Ӄŏяҳинә вуи?!

— Мәнӆәмән?

— Мәнси!

Нŏӄ киӆҳән панә пәтәҳӆәм таҳинә няӌәләӈкә ӆŏмтәксәккән. Коридорнә ньырӆәҳ, сўйӆәҳ-кәйӆәҳ вўйәмтәм ат ӆаҳәӆтә ими пўӈәӆи кемнам мәнҳән. Кемән ньырӆән нŏӄ пуӆҳән.

Тăви ат ван панә нәви. Йўҳин яҳәм пәӆиспаӈ: юҳ тўйәт әй мәтәҳӆәмнә вәят, па ўнцҳәт ăӆә мăӈк икит ӆьоӆьәт.

Вот и лӯӈтэм ӄӓри панэ ӓнэ ӯнцэҳлэӈки. Неврем-ҳэн тӯҳнам ломеӄсэта йэккэн.

Ванҳэ йӯҳэтмина тѳп ӑлэ пӯрэнтэм лант панэ вэртэ пун сырэт ӗйэҳтэккэн. Лӯӈтэм таҳи йирнэ, пӗй лоньчнэ мѳӄ аӈки лэк ӗйэҳтэккэн. Микуль най вӓртэ юҳ нӗӄ вэчэмтэҳ. Пӗй ѳҳтынэ мѳӄ лӯӈӄ вэсэт вӯлэт — аӈкил йӯта мэн.

— Мэнҳэн!..— мӯв вӓр пэтан Микуль мулэкинтэмин ястэҳ.

Ӑлэ мэта мэнэм аӈки сӑҳныҳэн ӄӧллэҳэн, неврем-ҳэн айлэҳмал виккэтэккэн:

— Пырнэ ѳс йӯҳитыннэ!..

Яҳэм юҳэтнэ тӧт вӓрэнты:

— Ѳс йӯҳитыннэ-ы-ы!..

КИМЭТМЭТ ѲҲ.

Йӑӄэнам ӓслэмал латнэ.

— Мӯват чит тӯлэҳ чэким ӄӧҳ, а лӯӈ чэким ван,— нӧмэӄсэл Микуль.

— Ма чи иллӣ йыс ясэӈ ӄѳлилэм,— ястэл ачил.— Йыс яҳнэ ястэли, Лӱк Лятэ Икинэ пэ вӓрэнты.

— Ӄӯлӈэ чу йыс ясэӈ саҳет?

— Йыс ясэӈ саҳет, маӄи ӄӧҳ нӧпэтнэ тэт тӯлэҳ энтэм вӯл, тэт вицэпэ лӯӈ вӯл. Панэ йэмат ар ӄӯрасив тӯҳлэӈ войэҳ вӯл: нэвит, вэртат, нярэҳ пѳм ӄӯрасив, вӑстат. Пӗйлаӈ пэтэӈнат ӄӑтэл пӯм ванҳэ талмин вӯлэт, ӄӑтэл ваннэ тӧил. Ченэ ар мэта йӯт мӓрэ яҳ вӯлэт. Но эй мэта латнэ вэреӈ сэмэп ӄѳ нӧӄ ӓт панэ тӯҳлэӈ войэҳ тыҳлэт илэ кӧста раӈипэҳ. Тӯҳлэӈ войҳэт ӄӑнтэк ӄѳнам панам йэҳэт панэ ӄӧӄӄэнам-ӄӧӄӄэнам морты мэҳнам пӯрэҳлэт. Панэ ӄӑтэл пӯм йӯтал туҳил. Панэ чу латнэ пэтэлэм ат йӯҳэт, лоньчэӈ-йӓӈккэӈ тӯлэҳ йӯҳэт, тарэм еҳли йӯҳэт. Яӄӄэӈ лат пӓвта вӓри, литэ ӗтат йӓрми, вӧлтэ урлэҳ йэҳ.

— А пырнэ? Пырнэ ӄӧты йэҳ?!

— Пырнә... Йәм сәмәп тўӽдәӈ войӽәт қăнтәк қөнам кирәӽдәт панә кацәӈ одӈнә, тăвин, морты мәӽи ван мўрта тэм мәӽа пўм панә қăтәд адта раӈипәт. Раӈипәт, ўдәӈ яққәӈ дат энтә тәрәм потмин, ўдәӈ пўмәдтәта яӽ панә юӽәт-пŏмәт, тэм мәӽ нŏқ пўмәдтәта. Ӌенә ӌи йыс ясәӈ ма аӈкиӽәдам-йәӽиӽәдамнә вăрәнты.

Торӽәт.

Тэм тăвнә вурӈи тыдәснә дўӈтәм пайәт нŏқ ăтәт, доньӌ дўдта йәӽ. Ай йәӈкәт нŏқ дўдәт. Пәдәӈ-мәтади эйнам әнтәм. Қăтәд кŏт сăмты кеврәмӽә йәӽ, юӽәт-йәӈкәт дўдадтәта раӈипәӽ. Морты войӽәт йўӽәтта йәӽәт.

Ӌиминт пўмәӈ тăви қăтәдӈнә вач кўрәӈ лэк қўӽет дарәкӈинам, сўвмәтаӈ нёрәм йăвнәлинам, қөдәм пŏӽәли мәнәт. Сарәдта цăӈкәдта йәӽәм Пенӌо нăмпи қө мән. Дўв йәмат дудәӈ, сўйдәӽ вŏдтә қўл әнтә вуд — эйпа тўӽә допәрӽәмәӽ. Дўвнам йăқун пецкан тŏяд, войәк кәнцца йăӈқидәд. Дўв пырәди Микуль Егорка дуқсәднат суцӽән. Пенӌо пŏтәләмтәӽ:

— Мақи одӈнә ма дŏӽ мөқ китдәм. Одәӈ датнә дўв ай вўд, пырнә ӌи әндитӽә йәӽ — дэйдиттән! Вот тэм дўӽетӽә йәӽ, ăдә мәта рăп пай, та-а! — кŏтнат памидтәӽ, мўв дўӽетӽә йәӽ.

— Сăмты аӌеннә китди, раӽпәӈ кŏд ястәдән,— йәӽидәд Егорка.— Дўв вўккәӈ, мўв войәӽ дўваты пәкәд.

— Ястәдәм ма раӽпәӈ кŏд? — ньăққәтәӽ Пенӌо.— Ма өс әнтә ӌиминт вăр вуйәм. Ястәта — кŏд әнтәм!

Ӌут пырнә дўв өс мўвәдият мўв пŏтәләмтәта раӈипәӽ.

Микуль сўйдәӽ вўд. Дўв саӽетпад, идән, вөр мәӽнә төп юӽәт-пөмәт, лыптәт-йәӈкәт ньăвәмдәт. Цопәӈпи дўӈ тăвнә, мўв датнә йўӽин-қăтдин дорәт-мәӽәт морты войәӽ сўйнә вәят.

Пуӽәд вотәм ўнцәӽ мөқәт тŏмпинә пăнтәмтәӽ. Дарәкӈи сўвмәтаӈ вантәӈа йўӽтәт. Пенӌо ай кŏцӽәлинат

ăнə сўвмəт вəстəҳ, ястəл̨, ăрəс йəӈк ницə тŏял̨. Ма нынат ăрəс йəӈкат л̨апəтл̨əм. Но ăрəс йəӈк əнтэм вўл̨ сўвмəтнə, юҳ тўӈӄə нŏӄ əнтə пўмл̨и, ăрəс йəӈк л̨ăтҳə ӄўл̨ҳа əнтə йəҳ. Нурл̨əҳты невремəт сўвмəта ӄурəмтəт.

Тəт өҳл̨ал̨ тўйнə невремəт сўй ӄунтəҳл̨əт: кур-лы, кур-лы, кур-лы-ы!

Ньоҳəл̨та-ньоҳəл̨та, сўвмəтəт тŏя рăсмин, ӄөл̨əм торəҳ л̨əҳл̨əт. Пенч̨о ӄувəрнат торəҳ сўй вăр: кур-лы, куры-лы-ы!..

Л̨ўв сўйəл̨ торҳəтнə ӄунтəҳл̨и. Л̨əҳ кирəҳл̨əт панə йăвəн өҳтыи нячəлэӈки мăҳл̨аҳтəт. Əй яҳл̨ал̨ əнтə ŏйəҳтəт. Өс əйпа мăҳл̨аҳтəмил пырнə, йăвəн тŏм пăлəк нёрəм лотнам ăсл̨əмтəт. Тəт, л̨ўӈтəм таҳинə пан л̨итə вăр тŏйл̨əт. Невремəт ч̨у пăлəкнам нўрəҳтəт. Ч̨уким пăста торҳəт пыри ӄуҳл̨əт, па таҳитнə кŏрҳил̨əт, сапек пəрил̨ал̨ йəӈкнə ăмраҳл̨ат. Л̨əҳ ӄуҳл̨əт торҳəт пыри, ŏл̨əӈ ванəл̨та ŏйəҳтəмил̨ морты войҳəт л̨əйəл̨та.

Торҳəт мəта л̨ўҳет ӄўрис лотнə пан воньч̨мин суцəҳтəт.

— Мас! — мўлəкинтəҳ Пенч̨о.

Мəта мăрə əй лота л̨юл̨ьəмтəт панə сўйл̨əҳ торҳəтнам л̨əйл̨əт. Л̨əйл̨əт, ӄўл̨нə л̨əҳ ӄўк кўрл̨ал̨нат суцəҳтəт, мăҳəл̨ты карийəт, мəҳ-таҳи артъял̨əт.

— Йăрнасе ил̨ə вəе! — Егорканам мўлəкинтəҳ Пенч̨о.— Пăста вəе!

Л̨ўв кŏцəҳ нŏӄ вəй панə төҳəрсə нўҳ ăвəт. Ч̨у нўҳ йăрнасат йăвəртəҳ, ăл̨ə мəта торəҳ өҳ. Ӄўҳ юҳ валəҳа кŏцəҳ пўнь, сăӄ ўнта л̨ăӈ, өҳа йăрнасəӈ нўҳ катл̨əмтəҳ панə торҳəтнам мəн. Ястəл̨, ницə ванҳə йўҳəтл̨əм, кŏцəҳнат войəҳ вăл̨тə кима. Əй яӄӄəл̨ мив тŏмпия ӄăняҳтəта пиртҳəл̨.

Торҳəт вăр вул̨əҳ ӄўрис лотнə оймаӄӄə пан л̨ивмин л̨ăйҳəт. Пенч̨онат кўтыл̨ əй ванҳə-ванҳə йəта йəҳ...

Микуль морты войҳəт ил̨л̨и йыс ясəӈ нŏмл̨аҳтəҳ. Ч̨у ясəӈ саҳет ӄунтə, тăви морты войҳəтнə тəм мəҳа артъяты. Йəмнам тўҳл̨əӈ войəҳ вăл̨та əнтə мустəл̨. Л̨əҳаты морты мəҳнə йəм, тўт пўмəӈ, вŏл̨та йəм. А л̨əҳ

тәҳнам, ӂи ӄӯҳет мәҳнам йӯлӷәт — яӄӄәӈ лӷата морты пӯм тута.

Микуль ăлӷә мәта ньăвәмтә кӧлӷ ӄунтәҳлӷәҳ. Панә ӂи лӷатнә виккәтәҳ Пенӂонам:

— Пәрҳи йӯва! Алӷ мәна! — виккәтәҳ панә әй ӄуйәлӷ пыри вӯвипәҳ.

— Әй пăләка мәна! — виккәтәҳ Пенӂо панә Микуль илӷә лӯкәмтәтәҳ.

Микуль мив өҳтыя кӧрәҳ. Ӂу лӷатнә лӷӯв әй ӄуйәлӷ кӯр пăләка лӯк. Лӷин китәӈты мик кӯт тӯньӂәӈ лотнам кӧрәккән.

«Кур-лы-ы!» — ӄунтәҳлӷәҳ Микуль панә вăнцәлӷ нӧӄнам кирәҳлӷәтәҳ.

Ӄӧҳән-ӄӧҳән, тăви ăтәр вăҳнә ӄөлӷәм торәҳ лӷәҳәлӷлӷәт. Микульнә йӯрәҳлӷи тӯньӂ лотнә ӧлӷтә таҳилӷ панә вәрәӈ ньӯлӷәлӷ. Тăви алӷтә торҳәт әнтә вăлӷат. Лӷәҳ лӷилӷәӈәт, тăви әӂә лӷилӷәӈ.

ӃУЛӷМӘТ ӨҲ.

Ӄотәӈ яҳәмнә.

— Маӄи нӧпәтнә тәт ӯҳәр кӯрәп войҳәт вӯлӷәт,— ястәлӷ аӂилӷ.— Ма айҳә вӧлӷмам лӷатнә, нӧмлӷәм, әй мәта атнә кат войәккән ӄăйәма йӯҳтәҳлӷәккән. Мин аӈкемнат йăӄун вӯлӷмән. Аӂем илӷән вӯлӷ. Ма ай вӯлӷәм, аӈкемнә мант атәлэмнам ӄый лӷат ким әнтәм. А войәккән ӄăйәмнә ӯртәҳлӷәлӷҳән. Аӈкем ястәлӷ, ӂит Тӧрәми велӷият ваҳәнтәлӷҳән. Мәлӷиҳән ӄунтә — өс велӷи әнтә вулӷув. Мәттә, ӂи войәҳ йәмнам велӷия — мәтлӷия тулэмтә вăр әнтә тӧялӷ. Тӧрәмнә партлӷи ӄунтә, ӂут ӄăйәм велӷи вәлӷ.

— Ӂу лӷатнә велӷи вăлӷҳән?

— Әнта. Аӈкем алӷәӈ ӄăйәма мән — велӷит әйнам әй лотнә вӯлӷәт. Ицәк әнтә ӄăньӂкәмтәҳлӷат. Ӂу войәҳ лэккән пә тӯттыҳән. Тӯлӷ саҳет ӄăйәм улӷты әй пăләкнам мәнҳән.

— Өс пырнә әнтә йӯҳтәҳлӷәккән?

— Пырнә энта. Ит тэм нӧпәтнә я, ма энтә ӄөӆиӆәм ўҳәр кўрәп ўт йўҳтәҳӆәтә ясәӈ. Ит мўв арет оӆҳә йәҳ — энтэм. Ўҳәр кўрәп ўт йәмнам веӆия-войәҳа туләмтә вӓр энтә тӧяӆ. Йыс яҳнә ҷенә ястәӆи. Нўӈ ҷетҷеҷенә пә ҷенә вӓрәнты... Төп әйпа ҷиминт вотӆәҳ ясәӈ ҷи войәҳ иӆӆи сиҷ. Нўӈ ҷу ӆатнә айәли вўӆән.

Кутюви.

Амп Кутюви сарпәҳи саҳет йәмнам вөрҳә йӓӈӄиӆәӆ панә өс юҳәтӆ. Ўртәӆ иминә кўц мәратәҳәӆӆи, кўц йәмат ӆапәтӆи, кўц ньӑлӄилтәмин — мосмин тӧйӆи — мәта йәмҳә энтә питәӆ. Ҷу мәта мўртәӆа йәтәӄа Кутюви әй пыҳәр мәнәӆ. Иминә тўӈәмтәта кўрты: ӄўӆнам ӆаҳәтӆәӆ. Ҷу мәта пыр саҳет әй ӆатнә әйнам кӧӆӆәҳ йәҳ: импәӆ ӆоӆәмта раӈипәҳ! Кутюви — ӆоӆмаӄ! Ими уӆәӈ ҷи кӧӆа энтә ӓвәӆ, сӓмҳәӆнат энтә вуйтәҳ ӄунтә. А сӓмҳән вуйәм вӓра энтә ӓвәӆтә ким энтэм. Оӆәӈ ӆатнә ими ӄуӆ ӄот сўӈ пәтәнә вәс ӧйәҳтәҳ. Ӈӧмәӄсәҳ, осӄаӆ ӄуӆ ӄот, мәта туҳрәӈ нўҳәт пыӄемтәм таҳинә ӆоньҷ иӆә сәӆәмтәҳ. Туҳәр ӄуӆ ӄот вўӆ. Әй ӄӓтәӆ вӧӆәм пырнә сӓмәӆ ҷу вәса ӄуй: ӑӆә мәта әнәӆҳәцәк йәҳ панә мәтаӆи таӆәм ӄўрасив лэк ӄыҷ. Мәта войәҳ пар тәҳә ӄўйәҳӆәҳ, тўҳәнә ӆўвнә пӧны. Ницә, липәк. Ӆўв ӄоты пәӆтә вӓр энтә тӧяӆ. Ар липәк вӧӆтә оӆнә, па ӆатнә ицәк ӆӓрпи ӄынмин оҷ ӆиҳ пӓләка ӆӓӈтә вӓр тӧйӆәт. Липәк ӄўйәҳӆәҳ ӄунтә — ӧйә вӓр! Ҷу вәса ҷапкас омәтта йәҳиӆәҳ. Но энтә умәт. Сар иӆә рўвәттә таҳия йәҳмин. Ӈӧмәӄсәӆ, икем ӆўҳә йўҳәтӆ. Ӆўв ҷапкас мустәмин омәтӆ. Ӆўв мастер. Ӆоӆәм ӄӓтәӆ мәнәм пырнә, икиӆ йўҳәт. Ястәҳ ӆўваты, ӄуӆ ӄоты әй мәта войәҳ ӄуӆ аӆәӆ. Аӆәӈ икиӆ тўҳә йӓӈӄиӆәҳ. Пәрҳи йўҳәтмаӆа, ньӑӄӄәтәҳ:

— Кутювинә ӄуӆӆа аӆӆат!

— Ҷут мўк кӧӆа ястәӆән?! Мәта ньӑҳӆән пар?!

— Кутюви — ӆоӆмаӄ.

— Ҷут ӄўӆнә?! Ницә липәк?!

— Әнтә липәк. Тэм оӆнә липәк цымәӆ.

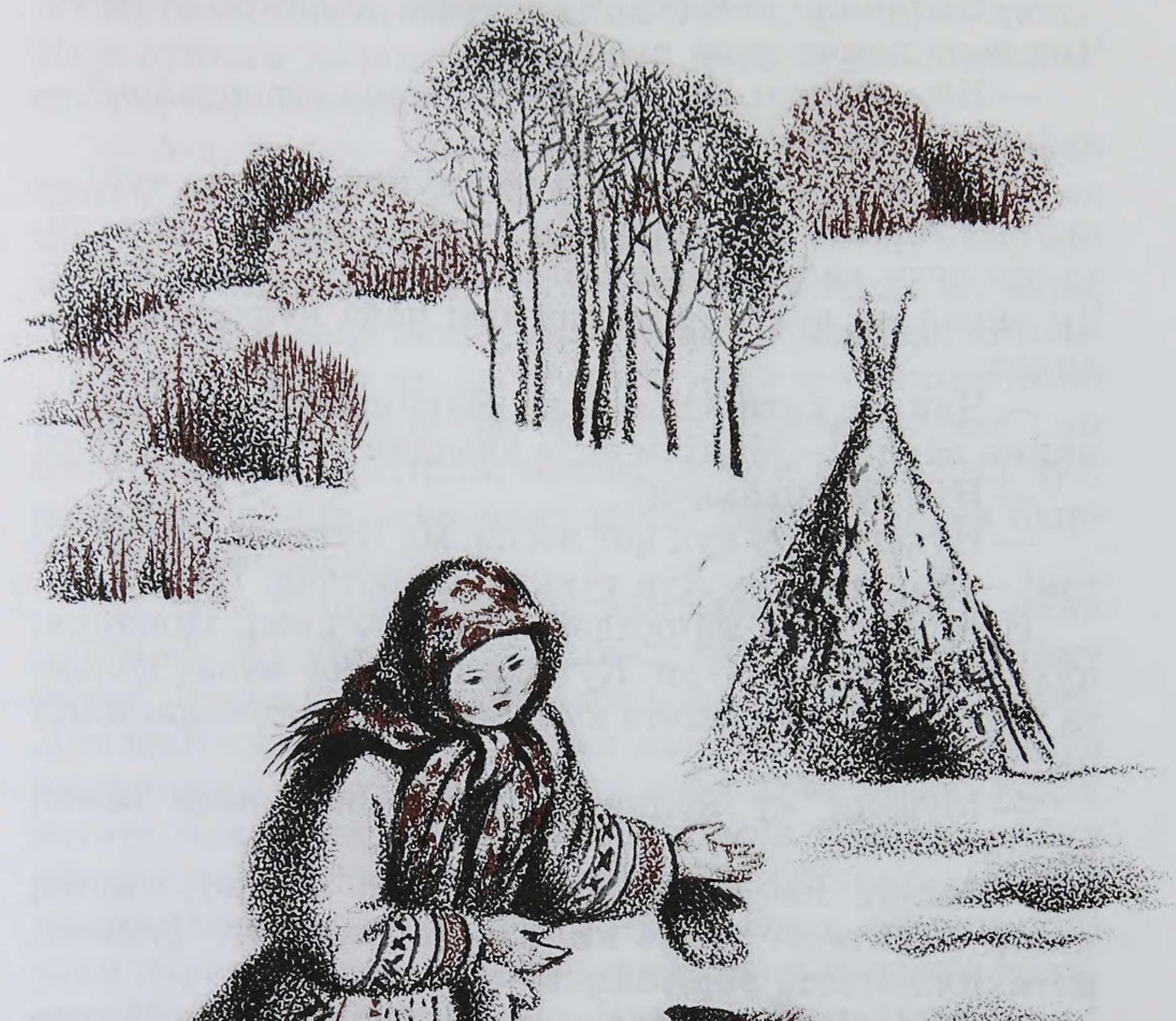

— Өнтэкапэ кэмлдэх. Ч̧у кэмлдэх лдолдэмта атэм ўт. Ч̧ит вэлдэ кацэӈ ӄөнэ вулди.

— Нӧмэӄсэлдэн, ма кэмлдэх Кутювия тўрэптэлдэм? — ньӑӄӄэтэх икилд.

— Кутюви ч̧ӑӄа лдолдэмтэ вӓр ӄунта пэ энтэ тўй! — ньӑвэм ими.— Пўӈлдэлда кўц мўвэлди пӧна — партлдэхалднэ энтэ вэлдтэх. Лдитэ ӧтат тэрмэлд — энтэ вэлдтэх. Ч̧и вӓрэлд ма вулдэм. Ч̧иминт амп ч̧ӑӄа ӄўлдха энтэ вӧлдилдэх.

— Ч̧апкас умта. Ӧйэхтэлдэ, ӄӧяхинэ ӄулдла алдлдат! — икинэ вӓрлди.— Мантэм энтэ ӑвэлдлдэн ӄунтэ, ӧйэхтэлдэ!

— Нўӈ тэп ньӑхлдэн!..

— Нўхэтнэ, ч̧у ӄулд ӄот вэснэ, ма Кутюви пун ӧйэхтэм! — йэх икилд.— Лдўв тўхнам йӑӈӄилдэлд. Па ӄӧяхи.

Ими ӄулд ӄота йӑӈӄилдэмалд пырнэ ӑвэлд. Цопэӈка, нўхнэ нэви пуны мўри. Кутюви пун. Вот мўват лдолдэмта йэх? — ч̧ит тўӈэмтэта кўрттэх. Йӑӄу лдӑӈмалда, икилд пыриптэх:

— Мўвэлди ч̧у ӄулднат вӓрэлд? Энтэ вэлдэ сэмэлд вӑлдлди.

— Ампэт па лдатнэ ч̧иминт вӓр тӧйлдэт,— ястэх икилд.— Лдитэ ӧт тӧмхэ кицахэ ӄӑняхтэлдэт. Ч̧уминт, мэтахия лоттэтэ вӓр тӧйлдэт.

— Тэм олднэ па ӄўрасивхэ йэх. Сарпихэ олдэтнэ ч̧иминт энтэм вўлд. Па ур па вӓрэнтэлд. Кўты йэх? Ницэ, эсеккэ йэта йэх, пырсамлди — вот ар ур и вӓрэнтэлд?!

— Ч̧ӑӄа пырсамтэ мўртэлдая ӄўлдха энтэ йэх. Лдўв вэлдэ энтэ цэкэ эсех.

— Ма ӄөлдилдмамнэ, ампэт ч̧у пырсамтылдха ар ур вӓрэнтэта йэлдэт. А Кутюви я, цопэӈка, цэкэ пырэсхэ ӄўлдха энтэ йэх.

— Я ч̧ит я нурлдэх ясӈэт. Алд ӄӑналдтэ,— икилд йэх. Лдўвнам мэта лдатнэ лдавэлд. Алд ӄӑналдтэ. Ӑлдэ вуе.

Ӄӑтлдин, ики войэк кэнца мэнэм пырнэ, иминэ Кутюви ч̧у ӄулд ӄот вэса вухи панэ нӧӄ памилдта вӓри:

— Нўӈ мўват ӄулд ӄот вэсхэ вӓрэ, а?! Нўӈ мўват ӄулд лдолдэмлдэн, а?! Мўвэ сэма вӑлдлди? Илдэм пэ энтэ тӧйлдэн, Кутюви? Илдэм энтэм, а? А-а, илдэмто! Илдэм!

Кутюви ԓәӽәԓ пӗчаԓтәмин ўртәԓ ӄучәӈнә ԓюԓь. Ими суйнам ӄөԓәнтәԓ. Ԓэйԓәӽ, ԓэйԓәӽ панә нӧмсәӈ сāмӽәԓ ыԓә ӓсәԓӽәԓ.

— А-а, вуԓәм — иԓәм нуӈаты. Әнта мўват ԓоԓәмԓән? Ӄўԓнам ԓитә ӧтԓа цевиԓәԓа? — пыриԓи ўртәԓ иминә.— Өс аԓ ԓыԓма. Аԓ мант, нўӈ ўртәӈ име, чиминт кәрекат вәра. И ўрта чиминт кәрекат аԓ вāре. Ӄөԓԓә?! Нўӈ вәԓә кацәӈ кӧԓ әйнам тўӈәмтәԓә, әйнам!

Ўртәԓ иминә чу вәс туӽрәӈ нўӽәтат тāкии панә кемәԓта вӧԓтә пāлкәԓи ԓоньчат ӄыны. Мўват амп атәм тэвԓәма ўнәԓтәԓи, нӧмәӄсәԓ ими. Ԓўвә ԓиԓ чут, мўвәԓият пӧнԓи, мўвәԓият мәԓи. Вāрәԓ тәрмәм пырнә, ими йăӄәнам суц.

Кутюви кацәӈ ӄāтәԓ па вāр āтәԓтәԓ. Ӄўӽән чена раӈипәӽ. Чу ӄāтәԓ иттән икиԓ тӧп ӄуньәԓнат йăӄу йўӽәт. Ԓапәт ўрәккә ӄўӄӄәнам войәк кәнца йăӈкиԓәӽ. Ԓўв шай еньчча ымәԓ, а ими ньăвмәԓ, ӄўԓнә ԓәӽ ԓўв йăӈкиԓмаԓ мāрә вўԓәт. Ăвин мәта арет йәԓәп кӧԓәт ястәта йәӽ. Микуль пӧӽин тӧп кемән йӧнтӽәԓ, йăӄу вўвнат паӽтәптәӽәԓԓи. Веԓит әнтә ӄуньчәт. Ԓәӽнам вицәпә кацәӈ аԓәӈ йăӄунам йўԓәт. Әнәԓ нёрәми пойтэки пӧрә йўӽтәӽԓәӽ. Ньӧмрәӽ ӄāтәԓ оч ӄучәӈнә кәлипәт. Мәта мāрә суйԓәӽ вўԓ. Чут пырнә ньăвәм:

— Әй вāр панам — Кутюви ӄўԓатты мән.

— Чут ӄўԓнам мән? — икинә мәта мāрә омәсмаԓ пырнә пырипи.

— Ӄӧяӽинә вуԓи?! Мăвәԓ пит — панә мән. Мәӈ нӧмәӄсәԓув, нўӈ пырены йўв.

— Мантәм чуминт мәтԓи йўӽтәӽԓәм әнтәм.

— Цаԓь,— имиԓ йәӽ.— Нӧмсәӈ амп вўԓ. Тәп ньăвәмтә ӄўл әнтә вуй. А тўӈәмтәта — кацәӈ кӧԓ тўӈәмтәӽ. Вӧнта мән ӄунтә — цаԓь.

— Әнта ўԓәӈ ӄўԓнам мән? — ньăвмиԓәԓ ики.— Ваннә пуӽәԓ мәтԓи әнтәм. Яӽ ӄўӽән вӧԓԓәт. Мўв мāрә тәт вӧԓԓув, мәта пуӽәԓ нāмпи әнтә ӄунтәӽԓәӽ. Мўвә цопәӈка вӧнта мән?

— Чуминт кӧԓнам ӄөԓәнтәтә амп вўԓ! — нӧмԓаӽты иминә.— Мўвәԓи вāрта партԓи — әйнам вāрԓәтәӽ.

Ӧлинтта партли — ӧлинтәл. Кәчахат вәрли — әнтә ропәсл.

— Сӓмты, әй яхлалнам тӯха лӓңкал. Ӄӯхин вӧлдув, амп ӑлә ньӧцәӈка әнтә вуилдәл. Вицәпә атәлилнам. Ницә, ченә омәсмин нӧӄ йӑӄсалты панә яхнам, амп вӧлтә пухәлнам ӄӯнт?

— И йәмнам ропәстә вӓр әйнам әнтә тӯй. Төп вӓр вуталнә ропәсл.

— Пыхәрат вәта мустәх, өс әй ампат. Катхән чут нӧӄ әнтә йӑӄсалтәлихән,— нӧмәӄсәл ўртәӈ ики. Лӯваты әчә цаль вӯл: Кутюви лаӈкинам панә лӯкнам йәм. Вӧнтәрнам йәм вӯл. Сӯвәснә чимикт амплəх, ӑлә көтләх.

Шай еньчмал пырнә, ӧлинтхән. Ими төп Кутювинам нӧмәӄсәх, лӯв илли ньӑвәм. Аләӈ икилнам йәх:

— Ницә, Кутюви нӧӄ кәнциллә?

— Мӯв тахии кәнцли? Тӯләх тӧрәм. Ләк — өхәт тӧял. Цохәт вӯл. Пӯрӄи вӯл. Әйнам пӓнтәт.— Мәта мӓрә сӯйләх вӧлмал пырнә, ястәх: — Нӧмәӄсәтамнә, мӯв тахии кәнцли? И мӯват кәнцли. Лилән ӄунтә — лӯвнам йӯхәтл.

— Ченә-ченә: лиләӈ ӄунтә — йӯхәтл! — лӯх сахетпал имил йәх.— Кутюви ӄутәлнам йәмат тарәм.

«Ит амп әнтә мосәл,— пӧнхилли икинә.— Ампнат войәк кәнцәм вӓр сӧӄән. Өсхә сӯвәснә төп амп мусмәхтәл. Вӯвәл лоньчнә. Чу сӯвәс я ӄӯлха ӄӯхән...»

Ӄӑтлин ики нёрәм йӑвәннам йӑв пӯн льочча мән. Пыр ӄӑтләтнә нёрәм пәтәнам липәк чапкас омәтта нӯрипәх. Ит лӯваты йәмат мустәм мӯрта йәх. Йәм тӑви вот ӄӑтләтнә йәләп войәх ләки нымәлнат йӑӈкиләл. Пецканнат войәк кәнц, лис-мәтли омәтл. Чуминт ньӧмрәх ӄӑтләт яхмәт-нёрмәтнә йӑӈкиләл. Пухләтвоцәты ӄӯх мәхнә пәтан, войәк-ӄул вӧләл. Йила вӧлтә пӓләкнә йӧрхан йир тәхә ӄӑн — юхләх-пӧмләх нёрмәт. Чу пӓләкнә войәк кәнцә мәта ӄө әнтә вуиләх. Лӯв атәлилнам тәм ӄӯхет мәхнә войәк-ӄул кәнц. Пухәлнам чуминт цәкә йӑрәмталка йӑӈкиләл. Ӑлә четхә-кецхә мәнта ӄӯх тахи — йәм велинат цохәтләх нёрмәты кат

ӄăтəлҳəн. Ӌут ӄопəк ăвəлнат мос. Ӌу ӄўҳ мəҳ пəтан войəк кəнцə яҳ тəҳнам кацлəҳəт. Тэми лўв ăнмəм мəҳəл, па мəта сўӈнам мəнтə нŏмəс əнтəм.

Əй мəта иттəн, йăӄу йўҳəтмала, ими ньăлəӄ сўйнат йəҳ:

— Кутюви йўҳəт. Тэм иттəн, римəкклəта йəҳəма йўҳəт.

— Йўҳəт ӄунтə йўҳəт,— ӌукима йəҳилəҳ ики.

— Ньăвил йəмат вăҳӌи йəҳ. И мўв таҳинə йăӈӄилəҳ?!

— Липтə?

— Липтəм. Йўҳəтмал латнə велит йăӄун вўлəт. Велит əйнам нŏӄ ӄăньӌкəмтəл. Сарпинə велитнə əнтə пəли. А ит велит əйнам арҳəнам пўлəкинтəт. Ӌут ӄўты йəҳəт? Əнтə тўӈəмтəлəм!

Лин амп ӄот ӄуӌəӈа суцҳəн. Кутюви ньăлəк рапəснат кем пŏтəкинтəҳ, ими кŏт ньŏлəп. Ăлə мəта ӌу вөрҳə йăӈӄилмал пəтан, ўртҳəл нŏмəс йəмҳə вăрҳийəл. Нэвəрл, рапəсл, ньăлӄилəл. Мўвəлият? Йăӄу йўҳтəм ньăлӄəл? Но алəӈ ӄуньəлнə няӌəлэккə талəҳта раӈипəҳ. Ўртəл кем ăт, ылə кəҳəлтəҳ. Лав. Ӌу ӄө войəк кəнца мəнəм пырнə, өс ньыӈӄəлта йəҳ. Ваӌ сўйəлият, няӌəлэккə. Ӌи сўй имия нŏӄ йăӄсалтəм латнə, лўвнə амп илə ăсли. Кутюви нŏӄ нэврəмəҳ, ими пуҳлəм пăлəк ньŏлəп. Ньăлəӄ.

— Ма нўӈат илə ăслəм. Но вөрҳə өс ал мəна! — ўртəл иминə вăрли.— Ӄөлə, Кутюви, вөрҳə өс ал мəна!

Ӌут пырнə Кутюви өс əнтə йўрили. Лўв кŏл саҳет вўл. Ӄăтлин ӌуминт амп ӄутəлнə ŏлал, па латнə лăпəӈнə вŏлəл. Ўртəл ики пўн льоӌӌə таҳии йўҳəттəка, ăвəл ӄуӌəӈнə əй-кат ӄулат мəтал мўцə омəсл. Ими ӄул ӄот өҳпи пунцəл ӄунтə, əй тўҳəннə лăйҳəл — ӄулат ӄурəмтəта тўҳə мəнəл. Имиҳəн-икиҳəн Микуль пŏҳ кемəн йŏнтəҳтəнə, лўваты тулмəл. Ӌу ӄөнə, аӈкиҳəлйəккəл лылҳə, ӌуминт ӄулат панə ньăви пулəтат мəли. Əнта, əй мəта латнə Кутювинə ӄул ӄот өс вəсты. Ит өс па сўӈ пəтəҳи. Тəт иминə ӌи вăр икия мыцци.

Ики сӯйләх мәта мӓрә вӯл, ӑлә мәта мӯв сыр мӯвә вӓр нӧмәксәх панә тӯӈәмтәх. Әй латнә йәх:

— Әй ампнә литӧтләх әнтә пахәтлоюв!

«Ал ньӯхалтә!» — ченә иминә тӯӈәмтат лӯв кӧлдал. Ал кунтә ал. А Кутюви сарпи сахет кӯлӑтты йӓӈкилəл панә өс йӯхәтл. Сарпихә сахет лӯхәт-сомәт кӯлнам мӯвә цевийәл. Имихән-икихәннә ӑлә вули. Амп ӯрәккә, ар вӓртә вӓр нӧк ӓт. Тӑвихә йәх. Пӧй мӯрта йӯхәтхән.

Лӯӈәлтәтә тахин пухәл вансипнә, Ахән ивәли льольчә ай йӓвәннә. Касәлта нӧк питхән. Йәмат аләӈ, пӧй лӯлләхнә анас ӑвләт лилта раӈипхән. Кутюви па ӑвәл кучәӈа па йӯл. Сарпихә вӧлмалнә, чуминт касәлта йәтәка вицәпә ньӧлкиләл. Ит әнтәм ньӧлкилтал. А анас ньӯхтәта вӓрмин латнә, нопәтләтә нюрәт-уцәт ыӈтәм пырнә, ӧйәхтәттән, Кутюви өс кӯлатты мән. Ицәк әнтә вуиттән, мәта пӓләкнам мән. Виккән, виккән — әнтә йӯхәт.

— Я лӯвә, кицәл питәл кунтә — йӯта йӯхәтл! Тәми вутә тахилал! — ястәх ики панә анас ньӯхтәх.

Нячәләккә яхәм мәнәт, мәта лӯхет нёрми лот тӧмпинә, лора ӓсләмтәт. Лорнә омләхәт. Велит лалтыләм пырнә, өс ньӯхләт. Лор йӓцәха йӯхәттә йәхәма, сарнахә ики имил сӯй кунтәхләх:

— Ал мәно! Әй лота ымла!..

Ики кацләх нюрәл пәрхи тылтәх — кӯты чи ими йәх.

— Ләйла, Кутюви йӯл! — имил вихәл.— Әнтә атылнам йӯл. Йӯтал мәтли тул!

Икинә пә ӧйәхты. Лор вантәӈи, ләх ләкил кӯхит, Кутюви нык ӓсләмтәх. Лӯв йӯтал көләм әнәлцәк йәхәм амп мөк. А ләх пырили... Чӑка әнтә амп, тӯӈәмты икинә. Ләхәл панә пәлхәл сахет ләхпила пит — нәвис пунәп ӯхәр кӯрәп ӯт. Няхчи, пӧй өхтынә йӯл. Ӑлә мәта вӯвәл йӓӈк өхтыи мәнәл — тӯхәнә кӧтлал-кӯрлал пӯрәмләл. Ныкцәк питмала люль. Ванхә йӯтә ким әнтәм. Юх пӧч мәта кимнә. Мәта атәм вӓр өйәхтәл кунтә — пан пә пәрхинам вӯвипәл. Кутюви

пәрӽинам ӓӈкрәмтәӽ панә әӆә әй лота ӆюль. Мәта мӓ-рә вӧӆәм пырнә ымәӆ. Тӧп мөӄӆаӆ ӆўв мӑӽилтәӆ йӧн-тәӽмин нӧлипӆәт. Ӆәӽаты ӄойәм вӓр әнтәм.

Мустәмин нюӆ нӧӄ артъяӆәт — ӄӑнтәӽ яӽ, Кутюви панә ўӽәр кӯрәп ўт. Сӯйӆәӽ-кәйӆәӽ. Ӄӑтәӆ ўӽәрӽә пит. Пўмәӈкә йәӽ. Ӆоньӆ ӆўлта йәӽ.

Войәӽ ӄўӽән вўӆ. Иминә оӆәӈ ӆатнә ўӽәр кӯрәп ўтӽә әнтә тўӈәмты. Ӆәӽпиӆа питмаӆ пырнә, әй мәта ӆатнә йәӽ:

— Ӌиминт вӑр, кимән!.. Ӯӽәр кӯрәп ӯт!.. Ма нӧмәксәм, Кутюви пиләӽты!.. Тулмәлҙты!..

Ики сӯй әнтә вӑр.

Тәт ими өс ньӑвәм:

— Лҙӯв веҙилҙув әнтә ҝӑньҷкәмтәлҙ?! Мӯв нӧмәс тӧялҙ?

— Веҙилҙув? — пәрӽи пырипи икинә.— Ӌӑҝа ӧнта ҝӯлҙнам ҝӑньҷкәмтәлҙилҙ. Ӌит ҝӑйәм войәккә ит йәӽ.

— Я, ма сара мәнлҙәм,— вәримтәӽ ими.— Ма ҷӑҝа лҙӯват пәлҙлҙәм!

— Мәна! — икинә сара ӓслҙи.

Анас ньӯӽлҙәм пырнә, ики уӽәлҙ пәрӽинам каримтәтәӽ. Кутюви лҙюлҙь панә мөҝлҙалҙнат ӑвлҙәт пыри йӯв. Лҙәӽ пырилҙи ӯӽәр кӯрәп ӯт ньӯӽлҙәӽ. «Лҙӯв, сӓмты, яӽлҙәӽ-ҝуйлҙәӽ вор мәӽнә нӧҝ йӓҝсалҙты,— нӧмәҝсәлҙ войәк-ҝулҙ кәнццә ики.— Атәлилҙнам нӧҝ йӓҝсалҙты, әйнам йӓрми-ҷу лҙат ҝӑнтәк ҝө ҝуҷәӈа ҝӯйәӽлҙәӽ».

Анас мәнәлҙ. Ӌу лэк ҝӯӽет ӯӽәр кӯрәп ӯт ҝурни өӽты суцәпнат-ҝуӽәлҙнат йӯлҙ.

НЬӘЛҘМӘТ ӨӼ.

Ваҷ йӓвән лҙантәӈ яӽмәтнә.

— Пупи ӑлҙә ньӧцәӈкә йәмнам ҝулҙ-войәк кәнццә ҝуя нәпәттә вӑр әнтә тӧялҙ— ньӑвәм аҷилҙ.— Нәпәтта нӧмлҙаӽтәлҙ пә ҝунтә сӯйнат-кәйнат. Лӯк Лҙяктә Ики маҝи ҷуминт ясәӈ ӓрәӽлҙәӽәлҙ. Йыснә әй мәта войәк кәнццә ҝө илҙә ҝулҙмәлҙтәӽ. Улыв кӱцәмтәӽ панә пә вӯйәмты. Панә ҷӑҝа йәӈкнә нӧҝ вӓрәӽты. Нөмәлҙта посӽәлҙ. Улыв муӽты вулҙтәӽ: йәмат алҙәӈ, ҝӑтәлҙ пуҝән. Йӯмәӈ-парәп пә әнтәм, йәм сорәм. Әйнам ҝӧлҙатты йәӽ — ҷит мӯв вәсы ӓттә йәӈк?! Панә ҷи лҙатнә мәтлҙи йӯтә сӯй ҝунтәӽлҙәӽ. Йыс ҝө мәта вӓрпанә пә руӈҝипәӽәлҙмин вуйәм раӽәп вӑр. Әй сӓм нӧҝ ньӯӽтәӽ, лҙәйлҙәлҙ: пупи йӯӽәт панә улыв өӽтыя ньӧмрәӽ ласипәлҙ тӓлҙә йәӈк ӓслҙәмтәӽ. Панә өс йӓвәннам йәӈкат мән. Ӌи

кеми ӄө нӧӄ панә пә сӧӽ юӽәлда лўк. Ӧяӈӄә войәӽнә йўӽты.

— Әнта йәмат нӧмлдаӽтәӽ — ӄө йәӈкнат вăрәӽтәта! — йәӽ Микуль.— Раӽпәӈ мәтлди ӄунтә, олдмәӈ ӄө ăлдә мәцәкат ăслдәмтәтәӽ!

— Ҷуминт кәрек әнтә вăр. Ӄө нӧӄ вăрәӽтәтәӽ. Па лдатнә ҷуминт ӄăнтәк ӄуя нәптылдтә вăр тӧялд. Тўӽапә ӄăньҷкәмтәтә нӧмәснат. Ӧнтәкапә ҷи лдөӽ мөӄ кӧта паӽәтәнә. Юӽа ӄуӈәтлдәт ӄунтә, панә ҷу юӽ пўрәӄа лдьолдьҷи. Аӈкилд ӄөлдәмпа ӄăнтәк ӄуя нәптәӽлдәлд. Ӄулдмәтӽә, мәттә, ӄăнтәк ӄуя йәмат ванӽә йўӽтәӽлдәлд. Ҷит невремлдалднам йәм улдәм вăрәлд. Ҷут пырнә әй пыӽәр мәнәлд. Ҷуминт тыртәп тӧялд... Ҷи лдатнә пәлдӽәлднам лдәйәлдлди. Ӄунтә пәлд әнтә тӧялд — кәпләка нăврәмтәккәлд — ҷут әй пыӽәр ӄөнам йўлд, атәм нөмәснат. Панә пә лўкәлд. Өс пәлд тӧялд ӄунтә, ҷут әнтә лўкәлд, пәрӽинам кирәӽлдәлд.

— Ҷи вăр ма әнтә вуем! — ястәӽ Микуль.— Ҷенә кимән! Пәлд!

— Ар вăр ӄўлдӽа әнтә вулдән, пырнә тўӈәмтәлдә. Ҷетҷеҷе маӄи тўӽәнә ньăвмилдәӽ: мустәмин войәӽнам ăӈкрәмта панә пә тўӈәмтәлдә — мўв нӧмәс тӧялд. Йәм ли, атәм. Лдўв ӄăнтәк ӄуи әнтә ӄăнитәӽәлд.

Ӄăйәмнә.

«Пупи! — нӧӄ рәкән Демьян.— Велдилдам ӄăньҷкәмтәлд. Ўлдәӈ әнтә рәӽәмтәлдлдам!» Сарәӈ пăлкәлднә, рăп ӄыпәлди пупи нӧӄнам ăт. Войәӽ оймаккә йўлд, няҷәләӈкә. Лдўвнә панә пә нюр пәрӽи кӧсәпи. Велдит лдюлдьәт, войәӽ йўтә пăләк мӧләккә вәилд. Но Демьян ӄурняӽлдәӽ, тўӽа пупинә ӧяӽтат. Ит тўӽа панә пә тәӽнам суӽәмтәӽ. Сорӽа тәӽә йўмакинтәлд. Мўв мăрә саӽәлд. И Демьян нопәтлдәтә нюрәлд йәмси кӧтәлда йăвәрта вăр-ўлдәӈ кăлдӈәт вўвиптылд лдатнә әнтә рәӽәмтәӽ.

Әйпа нюр йăврәмтәӽ. Кимәтӽә йăврәмтәӽ.

Нопәтлдәтә нюрәлд йăвәрталд саӽет, нӧмсәлд пәрӽинам вўвипәӽ, пыра ӄыҷәм олдлдалднам нӧмлдәмтәӽ.

Ўԓәӈ веԓит әнтә рәӽәмтәм. Иръеӈ оԓ колхоз веԓит ԓаӽәԓмин вŏԓ я. Ар вäра йӯӽтәӽԓәӽәԓ, но пәӽтә сӯвәснә веԓеӈ ăвәԓ әнтә рәӽәмтәӽәԓ. Әйпа пә әнтә рәӽәмтәӽәԓ. Нюрәӈ-пивԓәӈ веԓи юӽа кивраӽԓәԓ, тӯӽә йăвәрԓ ӄунтә, ӄŏԓаԓ. Пәӽтә мәӽнә мӯв ликәԓи кәнцԓи? Ӌит ԓоньӌ өӽтынә ӄунтә цŏйә. Но цоӽәт төп кат ԓапәтӽән кимнә уц питәԓ. Ницә и пырнә питәԓ. А ньәԓә әнәԓ кăԓәӈ — ӌăӄа цәкә ар. Ӄуԓ-войәӽ кәнццә як кица и так веԓи цымәԓ. Сорӽа веԓи вәтә мӯрта йәԓ. Йӯӽәтԓәт... Ԓоньӌ ӯԓәӈ сорӽа пит! Цоӽәт өӽтынә ӌут ласәк. Ŏйә вŏԓтәнә-ŏйәӽтәԓат! Ŏйә әнтәмнә — ицәк лэкԓаԓ әнтә вуԓән! Ўԓәӈ әнтә рәӽәмтәта! Әнтә рәӽәмтәта, әнтә рәӽәмтәта!..

Ӄуԓмәтӽә йăврәмтәтәӽ. Пупи тӯӽа әй пăста, әй пăста.

Нŏмԓәмтәӽ, ӄунтә айӽә вŏԓмаԓнә, оԓәӈ ԓатнә пупи вуй. Йәӽәԓнат вŏнт йăвән ӄуӽет ԓөӽәԓтәккән. Әй мәта сәй өӽнәӈнә пупи ём воньӌмин ԓăйәӽ. Йәмат ӌŏрем ӄӯрасивӽә нŏмԓәтәӽ, әнтә пә пәӽтә вŏԓ. Пырнә өс ӌуминт войәӽ әнтә вуиԓәӽ. Ӄăнтәк ӄө саӽет, ӄонтӽән тŏйнә люԓь. Йәмат әнәԓӽә панә ӯӽәр войәккә нŏмԓәтәӽ. Ӌу ԓатнә ай неврем вӯԓ, мәта ӄăньӌәкинтмаԓ пә әнтәм. Аӌиԓ мәта пәԓтә ӄӯрас әнтә тӯй. Пупи рытнам ăӈкрәмтәӽ панә ăԓә мәта кацԓәӽ утнам мән. Сăмты әнтә цәкә йәм нŏмәснат иԓнам мән — воньӌӌә таӽиԓи иԓә киты. Әнәԓӽә йәӽмаԓа, войәӽ-уц кәнцца раӈипмаԓа, әнтә әйпа-китпа пупи вуиԓәӽ. Ԓӯвнам ньәԓә войәӽ выӽәԓтәӽәԓ. Мәта цәкә пәԓтә нŏмәс пә әнтә тӯй. Төп оԓәӈ войәӽа сăмәԓ ӄойтә ԓатнә ӌуминт нŏӄ рәкәнтә вăр тӯй. Төп оԓәӈ ԓатнә. Пырнә ӌу мустәтә вăра ԓӯкәԓ. Мәта ләксәма-уца. Войәӽнат нюԓнам атәм нŏмәс әнтә тӯйӽән. Саӽетпиԓ саӽет вицәпә вӯԓӽән. Яӽнә ӌуминт ньăӽԓи: мәттә ӌу войәӽнат әй ӄӯрасив вӯԓӽән. Ӯнтԓән ванәт. Пупи сорӽа пытәмтәтә вăр тŏяԓ. Ԓӯв әӌә ӌуминт. Ӌу пытәмтәтаԓӄая пупинам ар атәм кŏԓ вăртә вăр тӯй. Ӌу войәӽ ԓӯваты мәта раӽәп вăрәԓ ӄунтә. Ӌуминт ицәк әсеӽ войәк кәнццә яӽ сәмәт атәмӽә йәԓәт. Ԓиӽәԓтәта вăрԓи. Ӌуминт ӄө вӯԓ.

Ньәԓмәтҳә йăврәмтәтәҳ. Пупи саҳәԓ.

И пыра ӄычәм ԓŭӈнә пупи мустәмин нӧӄ ԓевәтәԓтәҳ. Йәмат пытәмтәҳԓи ӌу ӄуйәԓнам. Ăԓә раҳәпманнә ӌу ӄуйәԓнә ньӧмрәҳ раки ӄырҳәԓ иԓә сәԓҳәԓты. Ӌут тŭӈәмтәтә вăр — ԓитаҳә йәҳәм ӄө мŭв вăр энтә вăрәнтәԓ. А тәт әйнам раҳәпнат ԓăйәҳ. Ӌу ԓатнә нёрәмнә вŭԓәт. Ӄат вӧԓәнә Демьян пăрт ăвәԓ панә ӄырәҳ рак ӄый. Кимәт ӄăтәԓнә ӌутԓаԓ кәнца мән. Пәрҳи атәм вăнцнат йŭҳәт. Пастукәт ԓŭваты суцәт, пыриԓәԓ, ӄŭты йәҳ. Кимән, ӌу ӄот вӧԓәҳа пупи йŭҳәт. Раки ӄырәҳ сŭӈ пәтә вәсҳә вăртәҳ панә ӌи рак әйнам иԓә сәԓҳәԓтәҳ. Ӌут пырнә таԓәҳ ӄырәҳ ӄŭрис лота йăвәтәҳ панә мәнтә мәта мӧцәԓи мән.

Әнтә йәмат па йәҳ — пастукәт әйнам кӧԓԓәҳ йәҳәт.

— Мәҳ пыӄем, тŭт ŭԓәӈ умәс — ма ԓŭват ŭԓәӈ пулат мәйәм! — ньăвәм Демьян.— Йәм пулат ŭԓәӈ ԓŭват мәйәм!

— Ӌу ӄуе сăмты нянь вăрта йәҳиԓәҳ! — ӄŭяҳи мŭвә ньăӄӄәтәҳ.— Төп керат әнтә ӄые!

— Ма ԓŭват ŭԓәӈ ӌуминт нянят вăрәм — әй пыҳәр уԓәӈ рак-нянь ăпәԓ рәҳәмтәҳ! — ԓевәтԓ Демьян.— Ма ԓŭват ŭԓәӈ!

— Әнтә ԓитӧтат тәрәмтаҳә йәҳәм мәтԓи вŭԓ,— Микуль аӌи йәҳ.— Ӌит тŭҳа руҳпәԓ вăрәнтәԓ! Руҳпәԓ ԓәйәԓтәԓ!

— Әнта мәта мăрә ŭԓәӈ тŭт умәс. Мант ŭԓәӈ ԓиҳԓәмтәҳ! — йәҳиԓәԓ Демьян.— Ма ԓŭват ŭԓәӈ раҳәпат ԓәйәԓтәм! Ăԓә ӄŭн пыӄем!

— Ит әнтә тăви. Мŭрәӈк ӄŭҳән пŭнц — ăԓә ӧнта воньӌә кицәԓ әнтәм ӌу ӄуе!

— Мәта ԓатнә сар сăмҳәԓам кŭта питԓ! Ӌу ԓатнә аринтԓәмән тынтыԓмән! — йәҳиԓәԓ панам йәҳәм пастук.— Ӄөԓԓә, йăврең кŭрәп ԓоԓмаӄ! Ӄөԓԓә?! Сăмҳәԓам кŭта сорҳа пита! Ма нŭӈат нŭрәӄӄә вăрԓәм! Тŭӈәмтәԓә, мŭвәԓи ньŭҳаԓтәтә мустәԓ, а мŭвәԓи әнтә мустәԓ!

— Ӄунтәҳԓәԓтәҳ ӄунтә ӌăӄа йәма әнтә йŭҳтәптәԓо ӌу ӄуеннә! — Демьян ими нӧӄ ӄăньӌәкинтәҳ.— Мос! Ӌе ԓиҳа!

— Мәӽәл̦ к̦унтәӽл̦әл̦! Ит ȯл̦ал̦ мәта юӽ пȯрәкнә! Я мант к̦өл̦әл̦ к̦унтә л̦ўвә тәӽә йўл̦!.. К̦өтты?! К̦унтәӽл̦әӽ? Йўӽәт?! Мәӽәл̦ к̦унтәӽл̦әӽ! — әй сарацәк ньўӽл̦әӽ Демьян.

— Мос, мос! — иминә вăрл̦и.— Мўват ч̦енә вăрл̦ә? Л̦евәтәл̦тә панә мос!

— Сăр нюл̦а ноптыл̦л̦оймән! Ма л̦ўв сăмӽәл̦ нȯк̦ вăрл̦әӽәл̦ам. Ўл̦әӈ вуйтәӽ, мўв таӽии л̦ўваты мустәл̦ йăӈк̦ил̦та, а мўв таӽии әнтә мустәл̦! Ўл̦әӈ л̦әкл̦ал̦өӽәтл̦ал̦ л̦әйл̦әӽ!.. Мәӽ раӽәп! Пык̦ем! Л̦ол̦мак̦!..

Микульнә ол̦әӈ л̦атнә к̦ул̦и, к̦ўл̦нә л̦евәтәл̦тәл̦и ч̦и войәӽ. К̦ыч̦әм пыр вўккәӈ пан нȯмсәӈ вȯнт войәӽ. Ар атәм кӧл̦ат вăри. Л̦ўв ач̦ил̦ пырипәӽ, мўвә мустәл̦ ч̦и войәӽ ч̦енә л̦евәтәл̦тәта. Ач̦ил̦ мәта мăрә сўйл̦әӽ вȯл̦мал̦ пырнә, ястәӽ: Демьян әсек к̦ө. Ȯнта пәктал̦ пәтан ч̦енә ньăвмәл̦. Ȯнта л̦ўв мос ч̦и кӧл̦л̦ал̦а. Кацәӈ к̦ө к̦онтәмтал̦ арет л̦аӽәрт вон өӽтыя вәл̦. А Демьян, тўӽапә ар я ар вәй. Вәл̦ә пупинә әнтә к̦ыч̦әм пыр рак сырәл̦ вәи. Әнтә к̦ыч̦әм пыр нянь пуләл̦ вәи. Әнтә к̦ыч̦әм пыр...

А Демьян л̦аӽәл̦та кўрт, әй сарнам:

«Әнта к̦өтты вўсән, л̦ол̦мак̦? Мант к̦өл̦л̦ән?! Шуртән к̦өл̦л̦ән! Шуртән вул̦ән! Ȯл̦л̦ән мәта вәснә! Мәӽа к̦өл̦л̦ән?!»

Ч̦у войәӽнә пә ёнта цопәӈ әнтә к̦унтәӽл̦и панә л̦ўв сăмӽәл̦ кўта әнтә пăтәӽ. Сăмӽәл̦ кўта әнтә пăтәӽ л̦ўӈ йăцә тыл̦әснә, нёрәмнә вел̦и тȯймил̦нә. И август тыл̦әснә, яӽәма кисәл̦мил̦а панә вел̦ит ăсәл̦мил̦а л̦ўв сăмӽәл̦ кўта әнтә пăтәӽ. И л̦ўӈ сўвәснә, карабиннат к̦айәм мăӽл̦аӽтәӽәл̦мал̦ л̦атнә ч̦у к̦уйәл̦ л̦ўв сăмӽәл̦а әнтә пăтәӽ. Әй к̦ўл̦нам мән. Әнтә пăтәӽ. Пырнә, әй нымәл̦ л̦атнә Демьяннә ч̦у пупи ирәнтәл̦ йўрәӽл̦әтәӽ. Итпә, к̦ăйәм мăӽл̦аӽтәмин йăк̦унам мәнтал̦ саӽет тўӽнам әнтә нȯмәк̦сәӽ. Л̦ўв па вăрнам нȯмәк̦сәӽ. Сарнамцәк к̦ылаӽл̦әмин, ай мăвәпат, л̦ўв йәмат няӽәл̦нә панә сăраккә ăвәл̦нә умәс. Нȯммин тȯйта мустәл̦, мўв таӽинә мўв арет вел̦и вуй, мўв таӽинам ар вел̦и мәнәм ләк, мўв арет к̦ăнч̦и вел̦и, л̦оньч̦ питтаӽә мўв таӽинә ч̦у

веḑит кәнцца мустәḑ. Ӄайәм мӑҳḑаҳтәтә ӄө ар вӓр вуḑ. Ӄөмәтҳи вөḑтә пӓләкнә нёрми ӄөр. Ӄӱнтҳи вөḑтә пӓләкнә Ампута йӑвән рӓп. Веḑеӈ лэк яҳәм ӄӱҳет сарнам әй пыҳәр ӄӱцәмтәҳ. Пәҳтә пӓӈкләкәп ньәḑә кӓḑәӈ. Ḑәҳ сӱвәс кӓḑӈәт — тулэмәт-пулэмәт, туҳрәӈ-ḑантәӈ таҳитнә ӑвәḑ ӑḑә саҳәḑтәḑәт.

Ӌи мәнтаḑ саҳет — пупи рӓп ӄыпәḑи ӓт.

Вӓтмәтҳә йӑврәмтәтәҳ. Ӄутмәтҳә. Пупи ḑант пӱр-ӄи вӓр.

Аḑәӈ ḑӱв төмпия пәткаҳḑәмин мән — ӄӑтәḑҳә сы-сәӈ яҳмәт-нёрмәт мӑҳḑаҳтәта йәҳ. Веḑи пуḑ панә пә нюр ньӱҳтәҳ. Мәта ӄӱҳет таҳи мәнмаḑа өйәҳтәтәҳ: пецкан әнтэм, карабин әнтэм. Әнтә кирәҳḑәҳ: өнта әнтә мусмәҳтәḑҳән. Ит я тӱҳнам нөмәӄсәм мӱв йәм. Ӌу пецкан ӄӱты вӓрḑи: мӱвә пецкана ḑӱкḑи, мӱвә нопәт-ḑәтә нюр катәḑḑи. Ләксәм вәḑән — нюр рәҳәмтәḑә. Нюр катәḑән — ӌу ләксәмнат ӄунтә ḑӓйәҳḑи. Әнтә ньәḑә кӧт төяḑ әйнам кацәӈ вӓра тәрәмта. Ницә, ләк-сәмḑаḑ әнтә йәмнам йӑӄу йӱрәҳḑәḑ. Па ḑатнә ицәк пецканḑәҳ нумпи. Ар ура йәҳиḑи.

Ḑапәтҳә йӑврәмтәтәҳ. Пупи ыӄиḑәтәҳ.

Нопәтḑәтә нюр тӱй ӑвәḑ оḑь ыḑпия тӓккинт. Әйпа кӧсиптәҳ. Кимәтҳи кӧсиптәҳ. Әй ḑатнә кӧрәҳ. Кӧтҳәḑ өс йәмат пӓста вәлпата йәккән.

Ньыḑәҳмәтҳә йӑврәмтәтәҳ. Войәҳ әй ванҳәнам, ванҳәнам.

Мӱвә рәҳәмтәḑḑам?! Әнтә сӑраккә йӑврәм — мӱвә кӧтам тыҳәмтәḑәт?! Пәҳтә мәҳнә төйтә ньәḑә кӓḑәӈ ар вӱв төйḑәт. Сӑӈӄеӈ яҳәмнә ӑвәḑ ḑаҳәрт. Ӌит әнтә йӓӈк-ḑоньӌ, а сӑӈӄи. Тэм кӓḑӈәт ḑаҳәрт ӑвәḑа ӱнтḑәт. Вӱвипḑәт ӄунтә — ӄӑнтәк ӄө вӱв пә әнтә пәкәḑ. Әнта, ницә, войәҳ әй пӓләкнам суҳәмтәḑ-веḑит ӄӑньӌкәм-тәḑ?! Ӄөяҳинә вуḑи, мӱв нөмәс төяḑ. Иḑнам мәнәḑ, мӱв әнтә мәнәḑ. Ар вӱв мосәḑ тэм кӓḑӈәт катәḑта, әнтә рәҳәмтәта! Ицәк әй сар кӓḑәӈ, Ӯҳәр Аӈәт, мӱвәḑи ӄӱ-расив?! Әнәḑ, пөӌәḑ, ḑӑв вӱвәп кӓḑәӈ. Ӌит Демьян мӑ-вәḑ сар нюр кӓḑәӈ. Кацәӈ пастук тӱḑҳин әй ӑвәḑ тӓḑ кӓḑәӈ панә кат ӑвәḑ тӓḑ нөптәҳ ӄычәптәḑ. Ӌуминт

йәм веԓит ӄыйԓәт. Ўҳәр Аӈәт ăвәԓнә цәкә йәм әнтәм вўԓ. Но цоҳәтнам ԓўҳаты йўҳәттә ŏнта ŏньԓаӈ веԓиҳән. Мўк кўԓит цоҳәтнә пә, вицәпә мәнәԓ, ŏԓинттә вäр әнтә тŏяԓ. Вäт оԓ тŏмпинә ԓўвнә ăвәԓа ўнәԓты, а сарҳә оԓнә анас кäԓәӈкә аръяԓтәҳ. Лўҳәм, нюр-мәтԓи саҳет вŏԓәԓ. Ӌи вäр пәтан Демьяннә йәмат мосмин тŏйԓи. Ит, сäмты, оԓәӈ ԓатнә кäԓӈәтнә паҳәтԓи.

Иръенмәтпа йăврәмтәтәҳ. Войәҳ әй ванҳәнам.

Веԓит лäләҳта йәҳәт. Өҳԓаԓ нŏӄ ньўҳтәт, пәрҳинам аӈәлԓәт. Төп сар нюр кäԓәӈа ӄуӌәӈ кўтәп ӄө, Вурӈи, ăԓә мәта ӄўԓҳа әнтә ӄурняҳԓәҳ. Уҳәԓ ыԓә äсәԓтәҳ — ԓант ԓивҳийәԓ. Тўҳа нŏмәӄсәԓ, ӄө веԓиԓаԓ ԓапәтта әй лота ымәԓ.

Еӈмәтпа йăврәмтәтәҳ. Войәҳ йәмат ванами.

Ӌу пупи йӯтә пӓләкнам Демьян уҳәӆ кӱц каримтәҳәӆтәҳ — әй мәтӆи пә әнтә вуй. Веӆитнә войәҳи мӧләккә тӑври. Ӆәҳ пупи сӓмнат әӌә ӄӯӆҳа әнтә вуйиӆ. Ӆӯв пырәӈ пӓлкәӆи йӯӆ. Тӯҳапә ӓпәӆнә питат. Кӱтәп кӓӆәӈ Вӧнтәр панә пӓләк ӄө Торәҳ әй кӯрәмнә нӧӄнам ӌӯрәмтәккән. Ӆӯӈкӆән сӯйнат поттә мәҳа питәт.

Өс әйпа йӑврәмтәтәҳ. Пупи тәт ӄөтта ваннә.

Демьян ӑӆә мәта войәҳ ӆаӆтә сӯй ӄунтәҳӆәҳ. Ӆӯват әнтә вуӆ, а ӆаӆ сӯйәӆ ӄөӆӆәтәҳ. Сар нюр кӓӆӈәӆ сӓм әнәӆҳә йәҳ. Ӌи сӓмнә Демьян ай мӑвәп мәтӆи ӄӯнтҳи пӗнәм моләпси өҳнат вәлпекинтәҳ. Пәҳтә тушәӈ ӆӓр, пәҳтә өпты пәӈи, әйнам вәрӆәҳ нәви вӓнц вәлпекинтәт. Вәлпекинтәт панә ӄӯӆнам мәнәт. Панә ӌу кӯрәмнә пӓләк яӄӄән, Вӧнтәр панә Торәҳ, вӯвиннә өс ӌӯрәмтәккән. Ӆәҳ әнтә әй кӯрәмнә ӌӯрәмтәккән. Сарпинә пӓләк яӄӄән, ӌут пырнә сар нюр яӄӄән. Ӌу урнә Демьяннә тӧртәптат.

Ӌу кеми өс әйпа йӑврәмтәҳ. Пупи тӯҳа ӑвәӆа ӄӑнта йәҳ.

Веӆит өс ӌӯрәмтәт. Әӌә әнтә әй кӯрәмнә. Ӌу урнам пәк. Нопәтӆәтә нюрат йӑврәм кӧтәӆ әй пәрҳи тӯҳә тӑӈәмтәҳ.

Ит нопәтӆәтә нюрәӆ йӑврәмтәта әнтә тәрәм. Кӓӆӈәт ӄӧмәтҳинам вӯвипәт — Демьян мӑҳәӆты мәнәт. Веӆи пыри ӑвәӆ әӌә аӈкәӆ мӑҳәӆ.

Пупи ӆаӆәп. Ӌи ӆаӆ пӯмнә Демьян әйнам муҳты мәны. Өҳ өпәтӆаӆи. Вӓнцӆән вӓнцӆәна. Сӓмӆән сӓмӆәна. Пупи кӯр тӯйнә ӆюӆь. Кӱтыннә төп ӑвәӆ.

Тәт кӓӆӈәт әй кӯрәмнә ӌӯрәмтәт. Нопәтӆәтә нюр таҳимтәҳ. Веӆеӈ ӑвәӆ ҹет ӑӆә ӆант пӯрӄи вӓр.

Ӄӑнтәк ӄө пан пупи. Нюӆа ӄыӌҳән. Ит кӱтыннә әй мәтӆи пә әнтәм.

Өҳӆән өҳӆәна. Сӓмӆән сӓмӆәна. Вӓнцӆән вӓнцӆәна.

Ӆьоӆьәҳән. Мәта мӓраҳә йәҳ. Өс мәта мӓрә. Өс.

Пупи ӆаӆәп. Ӌи ӆаӆ пӯмнә Демьян әйнам муҳты мәны. Өҳ пәтаӆи кӯр пәтаҳәӆ мӱцә. Цӧмә кӯрәмнә муҳты мәны.

Тәт пупи кӑталӆҳәӆ өҳтыя кӧрәҳ пан иӆнам вӯвипәҳ. Веӆеӈ ӑвәӆ әй сӯӈнам, пупи — па сӯӈнам.

Әй ӆатнә ӄӑнтәк ӄө ӌи ӆаӆәп. Сӑмҳәӆ ӆиӆәӈкә йәта йәккән. Сәмәӆ ньӯҳӆәҳ — ӑрҳаҳӆәта йәҳ. Нӧмәснә-кӧӆнә ӄӯӆҳа әнтә йӯҳты.

Сӑмҳәннә вуи: мәта кимнә ӑвәӆ ӯнцәҳ йӑцәҳа мән — ӯлак нюр таҳимтәҳ. Ӑвәӆ ӄыӌ. Ньәӆә кӑӆәӈ сарнам. Тотынцәк веӆит юк китпии мәнәт — рөӄ нюр таҳимтәҳ. Сар нюр веӆиҳән әйӄа саҳәӆтыҳән. Пӑләк яӄӄән — әйӄа.

Веӆит пӑнтәмтәт.

Пупи пӑнтәмтәҳ.

Демьян нӧмәсӆәҳ — кӧӆӆәҳ әй лотнә пӯрмәҳтәҳ. Мәта мӑрә вӧӆәм пырнә кӯрҳәӆнә ӑвәӆнам туҳи. Яҳәм ӑӆә ӆӑвиӆи кӯр пәтаҳәӆ ыӆ пӑләкнә. Ӯнцҳәт әӌә ӑӆә ӆӑвиӆӆат. Уҳәӆнә ӄӯӆҳа әй нӧмәс-кӧӆ пә әнтәм. Сӑмҳәӆ ӑӆә ӆӑвиты юҳәт-пөмәта йәккән. Пәҳи кӧтәӆ ӌу мунт тӑӈәмтәм йәмси кӧтәӆа йӯҳәт панә нопәтӆәтә нюр лосҳәӆтәта раӈипәҳ.

Әй минәл вәй. Кимәт.

Ӯнцҳәт әй ӄӯӆнам мӯвә сөцӆәт. Аӈкәӆ ӆӑвиӆи. Кӧрҳәм юҳ ваӈкәлӆ.

Ӄуӆмәт минәл.

Ваӆьюҳи мӯри нёрәм лоты йӑвәна вӧӆтә пӑләкнам ӄөҳәӆ.

Ньәӆмәт минәл.

Ӑвәӆ ӯнцәҳ мӑҳәӆты мәнәӆ. Веӆиӆәҳ-уцӆәҳ ӆӯвнам мәнәӆ.

Вӑтмәт минәл вәй.

Юҳ пӯрәӄнә певәт тәҳнам-таҳнам кирәҳӆәӆәт.

Өс әй минәл. Өс әй. Өс.

Кацәӈ ӯт мӑҳәӆты әйнам ӆӑвиӆӆи. Иӆан ӄӯӆнам мӯвә нопәтӆи.

Кӧтнә нопәтӆәтә нюр иӆә лосҳәӆты панә ӌенам ӄӯӆат йӑвты. Сӑмҳән ӑвәӆнә ӧӆәм веӆи катәӆтә нюра ӄуйҳән. Тӯҳапә, өҳнә, оӆәӈпи нӧмәс тыв: «Нюр мосәӆ». Кӧтнә нюр вәи. Кӯрҳәннә йӑӄӄәнам вӧӆтә тӧрәм пӑләкнам туҳи.

Әй мунтнаӽә иты яӽәм мәӽ ăḑә ḑăвиḑḑи. Әй мунтнаӽә иты яӽәм ŭнцӽәт ăḑә ḑăвиḑḑат.

Пыр ӄăтәḑ пастукәт ӆу Демьян ăвәḑ ӄыйәм рăпа йŭӽәт. Потәм ḑантнә ḑŭв әйнам сăмты: ăвәḑ оḑь лэк, веḑи лэкәт, ӄăнтәк ӄө лэк. Төп ӆу ăвәḑ мăӽәḑты мәнәм аӈкәḑ ӄуӆәӈнә пупи лэк әнтәм вŭḑ. Әй пăләкнә лэк вŏḑ, а аӈкәḑ ӄуӆәӈнә әнтәм.

— Сăмты ăвәḑ оḑя пŭрәммин ḑюḑь,— Микуль аӆинә пŏны.— Сăмты веḑинат мәнтә кицәḑ вŭḑ. Па ӄŭḑнә?!

— Цопәӈка, ӆу ӄуеннат әй ăвәḑнә мәнәттән, Демьян! — ăḑә ньăӽәт пастукәт.— Пупинат әй ăвәḑнат!

Әй ӆу ӄăтәḑнә нюрәӈ кăḑӈәт нŏӄ кәнцат панә китḑат. Төп ньәḑмәт ӄө, Торәӽ, цоӽәт питәм пырнә китḑи. Әйнам ḑиḑәӈкә йәӽәт. Төп Демьян веḑи катәḑтә нюр әй пыӽәр мән: ăвәḑнә әнтәм и йăӄу әнтә туӽтәӽ.

— Ӆит я мустәмин нŏмḑәм: нюр вәем! — йәӽиḑәḑ Демьян.— Вәймам-вәем! Нŏмḑәм! А вот ӄөтты — әнтә вуḑәм! Әй ӄŭḑә пуḑәм?..

Веḑи катәḑтә нюрәḑ ӆенә пә мән. Әнтә өйәӽты. Әй ӄŭḑнам ḑăӈ. Пырнә еӽḑиӽә йәӽ. Веḑи әкәттә мŭрта йәӽ. Пастукәт йŭӽин-ӄăтḑин ăвәḑи әнтә выӽḑәӽḑәт. Веḑит әкәтмин ḑăйәӽḑәт. Ӆу пупи ӄө ăвәḑа ḑăḑӈиḑәм вăр ăḑә йŭрәӽḑи. Төп Микуль ӆи таӽи вицәпә нŏмәснә тŭйтәӽ. Мŭват ӆәким ванӽә войәӽ йăӈӄиḑәӽ ӄăнтәк ӄуя? Мәта оḑӈасәӈ войәӽ өнтәӄапә нялӽәт войәӽ — ӆут тŭӈәмтәтә таӽи. Тәми әйнам тăḑаӈ пупи. Әй мәта иḑәннә аӆиḑ ӆи иḑḑи пырипәӽ:

— Мŭват ӆи пупинә Демьян ӆәким атәмӽә вăрәнты? Әйнам ăвәḑа ḑăḑтәӽ?!

— Ḑŭв ḑŭвнам вăр панам вăр: ḑŭвнам пупи рŭвмәḑтәӽ! — ястәӽ аӆиḑ.— Пупи рăп ӄыпәḑи ăт, ḑәйḑәḑ — веḑит ḑьоḑьәт. Панә пә тŭӽнам. А Демьян веḑит тŏмпинә войәӽнә әнтә вуḑи. Ӆәким няӽәḑ ӄө, кăḑәӈ ŭӽет. Ḑьоḑьәḑ, веḑиḑаḑ ӄыйпинә нопәтḑәтә нюрәḑ кŏтәḑнам йăвәрḑ. Төп веḑит ḑŭв мăӽәḑты вŭвипәм

ꚉатнə, пупинат əйӽə ӌи ваӄӄинтӽəн. Əйнам ӄӑнӌəкинтӽəн. Пупи əӌə сəмəꚉ мəн — ӄӑнтəк ӄө ӗйəӽтəта əнтə нӗмəӄсəӽ. Мəта мӓрə тўӽəнə ꚉюꚉьӽəн. Ӄӑнтəк ӄө ӑꚉə айӽə йəӽ. Тəт пупи иꚉнам вўвипəӽ. Тўӽапə атəм нӗмəс əнтə тўй. Ӄӑнтəк ӄөнə ӌит рўвмəꚉты.

— Əнта, ницə, ӌу ꚉўӈтəӈ Демьяннə ꚉевəтꚉəмаꚉ пəтан ӌенə войəӽ ꚉӑйəӽ?! — пырипи Микульнə.— Йəмат ӌӑӄа вəꚉə пупинам ӌу ꚉатнə ꚉивəт.

— Ӌӑӄа пӓлккəта ӌу вӓр пəтан,— йəӽ аӌиꚉ.— Ꚉўваты виӽта мустəӽ. Пупинə ўꚉəӈ ӌут ӗйəӽты: ӌи веꚉит ӄӑнтəк ӄө тӗйꚉəт. Ӌут ўꚉəӈ панə пə иꚉнам мəн. Тəми ӄөнə рўвмəꚉты. Йəмнам войəк-ӄуꚉ ӌенə ꚉӑйӽəꚉтəта əнтə мустəꚉ. Лўк Ꚉяктə ӌетӌеӌе пə маӄи ӌенə ястəӽəꚉ. Йəм нӗмəснат войəӽнам — ӄуꚉнам вӗꚉта мустəꚉ.

ВӒТМƏТ ӨӼ.

Войəк кəнцца раӈипмаꚉ ꚉатнə.

— Мəӈ мўв сирəв яӽ вўсув? — Микуль пырипəӽ.

— Мəӈ сирив ӄўӽəꚉта йўꚉ,— ньӑвəм йəӽəꚉ.— Мəӈ йəӈк войəӽ сирəв яӽ. Ӌу войəӽ — мӑӽи. Ӌи сирəв яӽ əйнам нўӈ рӑӽəм яӽꚉа: еиꚉа-өпиꚉа, мӗниꚉа-ньəӈиꚉа, икиꚉа-имиꚉа. Вот Лейков яӽ па пўцнӓм тӗйꚉəт, а əӌə нўӈ рӑӽəм яӽꚉа. Ꚉəӽ əӌə мӑӽи сирəв яӽ.

— Ма нӗмəӄсəм, мəӈ əнəꚉ войəӽ сирəв яӽ,— йəӽ Микуль.— Мӑӽи ӌут мўӽəꚉи?! Картинканə школанə вуем — ай войəӽ. Ай мӑвəп. Тəм мəӽнəв əйнам əнтəм. Ӑꚉə нӓмəꚉ ӄыӌ — мӑӽи.

— Ӌут я цопəӈка, ай мӑвəп войəӽ панə тəм мəӽнə əнтəм. Əнта əй мəта нӗпəтə я ӄыӌəм пыр тынəӈ войəӽ ӌут вўꚉ. Ма йəӽəмнə пə ӌенə ӓрəӽꚉəӽꚉи. Тəм мəӽнə ар мӑӽи вўꚉ. Пырнə, нəви ӄон йўтнə, яӽнə əйнам мӑӽит вӑꚉат. Пўц кўрꚉəӽ тўӽə ӌу войəӽ тынəӈ сӗӽəꚉ пəтан. Лўк Ꚉяктə Ики йəӽəм тўӽəнə йəӽиꚉəӽ, йӑӈк-йəӈк ꚉат нӗмəс войəӽнам йəмӽə йəта мəта нӗпəтнə, ницə мӑӽи тəм мəӽа пырнə йўӽəтꚉ. Ницə тəм мəӽа пəрӽи йўӽəт-

ԓәт. Вӧԓмиԓ йӑвнәт-ԓорәта йӯхәтԓәт. Ницә нӯӈ ӧйәх-тәԓԓа мәта нӧпәтнә.

— Ӄөԓмамнә, әнәԓ рӓп, Кӑв рӓп ӄуҷәӈнә ӄойԓәх таӽинә, заповедникнә ӓнәмтәԓат,— ястәх Микуль.— Ҷу Урал рӓп ӄуҷәӈнә ԓәх әнтә вӓԓԓат, төп нӧӄ ӓнәм-тәԓат.

— Ҷенә-ҷенә, ма саӽетпам, ҷи вӓр ҷу ҷетҷеҷеннә сар вуи: мәта ԓатнә ҷи войхәт ӓнмәм мәхиԓа йӯхәт-ԓәт. Ҷу саӽет ӄунтә, нӯӈ ещё мәӈ сирпив мӑхи войхәт вуԓән. Тӧхапә мәта ԓатнә вуԓән.

Сӯвәс йәӈк ӄуҷәӈнә.

Ԓор йәӈк ӑԓә потәм йӓӈк — ицәк әнтә ньӯхԓәԓ. Йәӈк өх сӧхи ӄӑтәԓ кӧтәт панә сӯвәс кӯԓ пәԓӈәт мән-ԓәт. Па ԓатнә ԓәх йәӈк почнә ӧԓтә пупи йӓцәха йәԓәт. Ҷи ԓатнә войәх өс пәхтахәцәк йәԓ. Уӈӄәԓ әйпахә йәӈк почнә вӯԓ. Но ԓор йәӈкнә әнтә ньөхаԓты. Ԓор йәӈкнә әнтә йӯхәтԓи. Ԓор тӓвән вӯԓ, войәх нюхәԓтәтә кицәԓ әнтә вӯԓ. И Микульнә әҷә нюхәԓтәта әнтә вӓри. Ԓӯв ванхә ԓөхәԓтәх — войәх әнтә ньӯхԓәх. Әнта ҷи войәх мӯв ура йәх, нӧмәӄсәх Микуль. Ницә мәта ӄө ньол-хәтхә ӓсԓәм войәх? Әнта мәта ӄө пә войәх ԓякиԓәм сӯй әнтәм вӯԓ. Ԓӯв ӯԓәӈ ӄуԓтәх. Ҷуминт ясәӈ әнтәм вӯԓ. Ницә нөмәԓта? Вертолёты? Әнта пыра ӄычәм ӄӑтԓәт-нә тәм пӓләкнә вертолёт сӯй әнтә ӄөԓиԓәх. Панә мӯв ура войәх йәх?! Ԓӯв әйпа пә ҷуминт ясәӈ әнтә ӄөԓи-ԓәх, ӯԓәӈ ҷи войәх ԓӯвнам пырәсхә йәхмин панә мәта ӄыни уц ыԓә тәрмиԓәх. Аҷиԓәпи әнтә ӄөԓиԓәх. И Лӯк Ԓяктә Ики ҷетҷеҷиԓ, ясӈәт саӽет, ҷиминт вӓр әнтә вуиԓәх. Панә ӄӯты йәх тәм войәх?! Әйнам йәмнам я вӧнт мәхнә ԓӯв ӄӯты йәԓ. Тӯха мәта ура йәх.

Әнта сар нӧӄ ԓәйәԓԓәм, нӧмԓәмтәх Микуль панә утә киԓ. Мәта мӓрә войәх ӄуҷәӈнә ԓюԓь панә утнам войәх ләк ӄӯхет мән. Ҷу ләкнә йӑвән вор мӯринам туӽи. Сарпинә иԓә нӧлаԓтәм ваԓьюхи мӯрит, иԓә тӧм-рәм мив пайәт, ӄӯрис лотәтнә нӧӄ ньӧҷәм цамәц. Әй мәта ԓатнә пои мӯри ворәк лота кӧрәх. Мөритәм ай

юҳәт-пөмәт, мөритәм нŭҳәт-сомәт. Ӄŭӄ ӄŭрәп ӄө лэк. Тŭҳапә ныӈ войәҳ. Йәмат пӓста мәнмаԓ таҳи-вŏнт сӑвинә ԓŭӈк вәсԓаԓ мәԓәт. Ӌу пупи тәԓ саҳет ԓор вантәӈнам мәнмаԓ таҳи. Тәԓ саҳет.

Ӄŭк кŭрәп ӄө пои мŭринә кәлипмаԓ таҳи. Пой мөӄ лыптәт-карәт ԓивмин ԓӑйәҳ. Тәт пупинә йӑцаԓи ӓты. Панә нәпәттәҳ. Ӄонтҳән тŭя пит пан нөмәԓта войәҳ өҳтынам кŏрәҳ. Ӌи ԓатнә нŏптәҳ әй пӓләкнам вŭвипәҳ. Төп йәмси кӓтаԓнат кŭр ньӑви пӓләк йӓрсәмтәҳ. Ԓŭв әйпа кŏрәҳтәҳ — ӌуким ŭнтәԓ ванҳә йәҳ. Кӓтаԓҳәԓ кәцәнат вŏнт сӑви өҳтыя питҳән. Панә пә войәҳ пыри пŏнәмтәҳ. Тәт юҳи мŭри тŏмпии ԓŭв йиӌаҳәԓ ӄор пŏтәкинтәҳ — аӈәтҳәԓ йиӌа китәԓ.

Пупи ӑԓә айҳә йәҳ: мŭв таҳии аӈтәӈ ӄор ӓт! Ԓŭв сŭвәснә ӄора әнтә пәкәԓ. Цопәӈпи сарәԓта, аӈтәӈ пӓлкәԓи. Но ԓŭв тŏмпия пӓста суҳәԓ, иԓә йӑврәмтәта әнтә тәрәм-пан аӈәтҳәна пӓԓ! Ӄонт тŭя питмаԓ пырнә пӓԓ. Ӄонтҳән мәҳ рәҳәмтәккән. Мәҳ әнтәм. Тŏрәм вӑҳ әнтәм. Ӄӓтәԓ әнтәм. Мәтԓипә әнтәм, ӑԓә ԓиԓәӈ саӈки кŭрмимтәҳ — пан ԓŭв әнтэмҳә йәҳ. Әй ԓатнә ӄонтҳән мәҳ ŏйәҳтәккән. Ӌи ԓатнә ӄŭнтҳинам нэврәмәҳ, өҳ пәрҳи — аӈәтҳәны пŏтәкинтәҳ панә пә иԓнам вŭвипәҳ. Ит иԓнам саҳәԓта мустәԓ. Ԓяԓь вӓр тәрәм.

Оԓәӈ ԓатнә ԓŭв кәцә әнтә ӄуԓ: ԓәҳпиԓ ӌуким ван вŭԓ. Кӓтаԓԓаԓ-ӄонтԓаԓ вŭвԓәҳ йәҳәт пан тәҳнам-таҳнам тŭрита вӓри. Тәт юҳа нŏԓипмин ԓюԓь. Ӌи юҳ әӌә сарнам-пәрҳинам аԓта вӓри. Ԓŭв әӌә саҳет ньŏҳаԓтәԓи. Пәԓ вырҳәԓтәтә сŭй. Ӌи сŭй вŏнт ар пәкәт сŭйәт әйнам нŏӄ вәй: цŏпасәӈкә әй мәтаԓи пә әнтә ӄөԓәԓ.

Мәта мӓрә ŭнтнә кат миккән кŭта ӄонт нŭртмин ымәԓ. Панә ӌу аӈәт кŏсәм таҳиԓаԓ ньŏԓта раӈипәҳ. Мӓрә ԓӑйәҳ. Әй ԓатнә тŭԓ саҳет посәҳԓәҳ йәҳ — пан ӑԓә ласәккәцәк ԓŭваты йәҳ. Пайԓәҳ таҳия виӈк пан кәцә таҳиԓ поттә мәҳа ӄӑнаԓтәмин ŏԓинтәҳ... Цәкә әсеккә йәҳ. Но ӌи иԓԓи ԓŭв әнтә цаԓьәксәҳ. Вуйтәҳ, тәм вŏнтәтнә ԓŭв ар невремәԓ вŏԓ. Ԓәҳ әйнам ит цӓӈкԓәт и, ницә, ԓŭват йәккә пә әнтә ԓŭӈәтԓәт. Ит ԓŭват пыҳәртәтә ур пә әнтә тŏйԓәт. Но ԓәҳ йәмҳә тәм вŏнтнә,

тэм сӯвәснә вӧлӆәт. Вӧлӆтә вӑр ӆӑӈкмин вӧлӆәт. Ӆәҳ ласәккә вӧлӆәт. Ӿит мӯвә цымәӆ вӑр?! Ӿит мӯвә ай вӑр?!

Ӿит ӆӯваты энтә ӧлӆәӈ аӈәтҳән. Әнтә ӧлӆәӈ кәцә. Нӧптәӆ мӑрә ар йәм-атәм вуй. Вӑт-ӄут оӆ тӧм пӑләкнә ӿимин ура йәҳ ӄунтә, ӆӯват йәмҳә вӑр. Ӯлӆәӈ нюләм йәмәӆтәтә лыптәт-пәмәт нӧӄ кәнц — вӧнтнә ӆӯв ӿуминт ӧт ар вуӆ — панә мәта ӆьӑӈӄис йӑвән вора йәмәӆтәҳәӆта ӧлӆинтәҳ. Айәм-китәмҳә вӧлӆмаӆ ӆатнә, нюләм йәмат сорҳа нӧӄ йәмәӆтәҳәӆ. Но ит ӆӯв цәкә пырәсҳә йәҳ. Панә еҳӆи сӯвәс пи цәкә ваннә. Вӑртә вӑр пә йәмат ар. Вӧӈӄ вӑртә таҳи нӧӄ кәнцца мустәӆ, вӧӈӄ ӄынта, сорәм лыпәтат — пәмат ӆӑрәмтәта. Панә аӈәтҳән вӧлӆәм таҳит нӧӄ йәмәӆтәта мустәӆ. Кәцә ньӑвинат ӆӯв, па ӄө пә ӆӯв сирәӆи, энтәцәк вӧӈӄа тӯлӆәҳ унцца ӧлӆинтӆ. Әнтә ӧлӆинтӆ. Ар вӑр вӑрта мустәӆ. Панә Ики тәрмәӆ?!

Сӯвәс, сӯвәс. Ӆиӆәӈкә вӧлӆтә вӑр сӯвәс. Вӑрӆаӆ вӑртә энтә тәрмәӆ ӄунтә, ӄотӆәҳ-ӆуӈӄӆәҳ цоҳтәӈ вӧнтнә кӧрҳиӆтә таҳиӆнә ӆаҳәӆӆи. Йӑӈк-ӆоньӿ панә атәм нӧмәс. Мӯвәӆи кица ӿит Икия?! Мӯвәӆи пәтан ӿиминт кәрек?! Ӆӯв атәм нӧмәс ӄӑнтәҳ яҳнам панә вӧнтнам, тӧрәмнам панә мәҳнам әй мәта ӆатнә энтә тӯй. Әнтә тӧймаӆ пәтан, ӆӯв мәнәӆ. И, ницә, мәнтә мәта ләк пәтәӆнә әй пиӆәӆ ӧйәҳтәӆ. Ӿутәӆ ӿу таҳинам мән, мӯв таҳинам сӯвәс әй мәта ӆатнә кацәӈ войәк-ӄуӆ туӆ. Кацәӈ ӄӑнтәҳ — мәтӆи туӆ. Сӯвәс, сӯвәс...

Ӆӯв ӧлӆтаӆ саҳет ӄөлӆәттәҳ, ӄӯлӆнә пӯмәӆ поттә мәҳнам, поттә вӧнтнам, поттә юҳәт-пӧмәтнам мәнәӆ. Ӆӯвнам мәнтә ликәӆи мәнәӆ, а йилсәӆ пәрҳи йӯҳәтӆ. Панә ӆӯвнам пә тәм вӧнт мәҳәӆа пырнә кирәҳӆәӆ. Ӆӯв әй пыҳәр энтә мәнәӆ. Ӆӯв пәрҳи йӯҳәтӆ. Ӿу ӆат ӆӯваты йәм вӯӆ. Ӿу ӆат ӆӯв сӯйӆәҳ-кәйӆәҳ ӯӆ. Ӿу ӆат ӆӯваты нюләм йәмәӆтәтә лыптәт-пәмәт пан ӆитӧт-мәтӆи энтә мосәӆ. Әй мәтӆи пә энтә мосәӆ. Ӆӯв ӯӆ пан ӄөӆәнтәҳ, ӄунтә ӄыӿәм пыр ӆиӆәӈ пӯмәӆ вӧнт мәҳа мәнәӆ панә йилсәӆ вӧнта пәрҳи йӯӆ. Йилсәӆ йӯӆ — и ӆӯвнам

йўл. Лӯв энтə вуйтəҳ, мўв мäрə ӌенə ўл. Ницə, сäмҳəн ӄўньəмтəтə мäрə. А ницə, ар тыԓəс-ӄäтəԓ.

Əй мəта ԓатнə ўнтəԓ сорта йəҳмин тəҳпи кöрəҳ. Юҳəт ӧйəҳтəҳ. Ӄäтəԓ кöт ӧйəҳтəҳ. Тӧрəм вäҳ ӧйəҳтəҳ. Ԓəҳ сарпи ӄўрасив вўԓəт. Икинə ԓўвнə ӌенə нӧммат. Ай невремҳə вӧԓмаԓнə ԓəҳ па ӄўрасив вӧԓəт. Ӌи саҳет ӄунтə, ԓўв əй лəпҳə ӄўԓҳа энтə тыв. Ӄыӌəм пыр ԓиԓəӈ пўмəԓ ӄўԓҳа вӧнт мəҳа энтə мəйтəҳ. Ўԓəӈ йəм нӧмəснат-кöԓнат мəнта панə пəрҳи йўҳəтта, ит тӧп еҳԓи йəӈк мосəԓ. Сортə ўнтəԓ кица. Уӈԓəԓ нӧӄцəк ньўҳтəҳ — мўв таҳии йəӈк кəнцԓи. Ӄäмəтҳи вӧԓтə пäлəкнə йäвəн, ӄўнтҳи вӧԓтə пäлəкнə — ԓор. Йäвəн ваннə, тӧп тўт лөҳ цып кəпəр панə йəӈк тӧмпия рäваӈ. А ԓорнə сўвəс йəӈк — нəви панə еҳԓи. Маӄи атəмҳə йəҳилтə ӄäтəԓԓаԓнə, ԓорнə энтə əйпа йəмҳə вäрəнты. Ԓөҳəс ԓурəԓнə ԓўв нӧмԓи. Ит ӄыӌəм пырат ԓорнə сортə ўнтəԓ йəмҳə вäрԓи.

Нӧӄ пит панə сäраӈ, лəкԓəҳ-өҳəтԓəҳ, ԓора вӧԓтə пäлəкнам пӧнəмтəҳ. Ыԓə питтаԓ таҳии өс нӧӄ питəԓ пан панси өс сарнам. Юҳəт-пөмəт äԓə поцəм мулəмнə вəят — па ԓатнə äтԓəт, па ԓатнə пäнтԓəт. Нӧмəснат вултəҳ, ԓора йўҳəтԓаҳəԓнə əй пыҳəр ыԓə энтə питԓ панə ӄыӌəм пыр ԓиԓəӈ пўмəԓ энтə äсəԓԓəтəҳ. Ԓўв сирəв яҳԓаԓ вäриԓ äсəԓтə вäр энтə тӧйԓəт. Мўв вäра нӧмəс пӧн — вицəпə вäрԓəтəҳ, кўц нäма уҳəԓ пӧнəԓ. Ӌи таҳинə па ԓўваты йўҳтəм войəҳ вӧнтə энтəм. Ньəрмəта катԓəксəмин, юҳəта ӄойԓəԓəмин, мивəт тӧмəрмин, цамəц ньӧӌмин сарнам мəн. Па таҳинə сөцмин, па таҳинə ваӈкмин. Тӧп ўԓəӈ ԓорнам, тӧп ўԓəӈ сарнам. Сарнам, сарнам...

Сўвəс йəӈк тäвəн панə нəви вўԓ. Ԓор сўйԓəҳ-кəйԓəҳ вўԓ.

Ԓўв мäрə йəӈк йəм вäнцнам ԓəйəԓмин ўԓ. Ԓор ԓуҳсəԓ вäнцнам. Мəта мäрə вӧԓəм пырнə пəрҳи ваӈкта кўц мəцəмтəҳəԓ. Тəт йəмси кäтаԓəԓ ыԓ пäлкəԓа йäврəмтəҳ — панə тўҳə йäрəм. Нӧӄ таԓта вўв пə энтəм. Өс ԓўваты кицəԓ пə энтəм. Сўвəс йəӈкнə сорəм ўнтəԓ тўҳə лўваҳты — ит ԓўваты йəм вўԓ. Тəм тӧрəмнə

эй мәтӆи пә ньӯӽаӆтәтә урәӆ әнтәм. Ӧӆтаӆ саӽет ӄунтәӽӆәтәӽ, ӄӯӆнә ӄыӵәм пыр пӯмәӆнә, ӄыӵәм пыр ӆиӆ пәтәӽәӆнә ӄыйта вäри. Ӆӯв ицәк әнтә ньӯӽӆәӽ, тӯӈәмтәтәӽ — ӵу мӯрта йәӽ. Ӆӯв вуӆтәӽ, пӯмәӆ мәнәӆ, йилсәӆ мәнәӆ, пырнә тәм ӆӯват äнәмтәм-тӗйәм вӗнт мәӽа йӯӽәттаӆ кица. Ӆӯв мәӽәӆа пәрӽи йӯӽәтӆ.

Микуль ӵу войәӽа пәрӽи йӯӽәт. Тӯӽә ӆюӆь. Па әй мәта ӵи кима йәӽәм войәӽ ӵи ӄӯӽет таӽи әнтә мәнәӆ, ӆӯв нӗмӆәмтәӽ. Төп пупи ӵиким вäр тӗяӆ. Тӯӽапә, мӯк кима пә әнтә нäрии войәӽнә, а сӯвәс йәӈкәӆа ӯӆәӈ тӯӽа вәраӽтәӆ...

Тәт сäмәӆ войәӽ ыӆ пäләка йäврәмтәм кäтаӆа ӄуй. Ӆӯвнә ӵут йәм саӽет пӗны, ӯӆәӈ пупи Ики мустәмин сӯвәс йәӈк ӄуӵәӈнә вӯӆ.

ӃУӇМӘТ ӨӼ.

Тӯӆәӽ вӗнтнә.

— Тәм таӽинә ӄот мәӽ,— аӵиӆ вӗнт рäп вантәӈнам уӽәӆ кирәӽтәӽ.— Мәттә йыснә тәт ӆуӈкәт вӗӆәт. Ӆәӽ ӄотӆаӆ омсәм таӽит. Пырнә, мәттә, Нум Тӗрәмнам мәнәт. А мәӽ өӽты ӄäнтәӽ яӽа ӄыиӆ. Тәм таӽи йәмнам юӽиӆ-пумиӆ ньӯӽаӆтәта әнтә мустәӆ. Ӓӆә йәмат йäрәмтәннә я мәӽи яӽа юӽ-мәтаӆи äвәтта мустәӆ — мәӈ сирәв яӽӆәва. Нӯӈ әӵә мәӽи ӄө вӯсәӈ.

— Ӄуӆ-войәӽ кәнццаӽә я мустәӆ?

— Мәӽи яӽа я мустәӆ. Па мәӽ яӽнам па ӆатнә ӆуӈӄәт вäӆпәсӆәтә вäр тӗйӆәт. Маӄи ӵуминт ясӈәт вӗӆәт.

— Ит я ӵäӄа юӽӆаӆ-пөмӆаӆ äвәтта вäрат,— ньäвәм Микуль, ӄот мәӽ пӯнәӆнаӽи трактор ләка питмина.— Юӽ сäвәртә яӽ тәӽә йӯӽтәт. Ӄот мәӽнам пә вәӆә әйнам әнтә ӆәйәӆӆәт.

— Ит я әйнам цӗмә раӈипәт. Төппә нурӆәӽты раӈипәт. Йыснә тәм йимәӈ таӽит ӄуӵәӈнә, йимәӈ йäвнәтнә-урәтнә ӄуӆ-войәӽ äнәмты — ӆиӆмин-ӄөймин вӯӆ. Әй мәта ӄөнә пә әнтә ньӗӽаӆты. Пырнә ар пәкәт

мәӽәтнам тәӆ саӽет мәнәт... Ит ӆўв ҷăӄа войәк-ӄуӆ ӆăӈтә таӽинә йăрми,— панә ӆўв энтә йәм нŏмәснат вŏнт пăләккә ваньҷәм ләкнам ăӈкрәмтәӽ,— ҷи ләк пәтәнә юӽ ӆўрттә яӽ пуӽәӆ.

Мәта мăрә сўйӆәӽ вŏӆмаӆ пырнә, ӆўв йәӽ:

— Ит ӆўв кацәӈ войәк-ӄуӆ... ӄойӆәӽ таӽинә, йимәӈ мәӽнә йăрми.

Йимәӈ яӽәмнә.

Йыс нэвис яӽәм. Нэвис, ăӆә мәта эйпа тывәм ӆантнә нŏӄ ӄўтӆипты. Ӆант ӄўӄӄәнам-ӄўӄӄәнам яӽәм ӄўӽет мән, эйнам ăӆә ӄўримтәӽ. Яӽәм таӽтәнә ицәк эй сăӈӄеӈ лот, ицәк эй нюләм пул энтәм. Ӆантнә тәм яӽәм ӆаӽәӆӆи. Нэвис әнәӆ вўвәп веӆи ӆантнә ӆаӽәӆмин тŏйӆи. Тарәм воты панә тарәм йўми, тарәм еӽӆии пан йәӈки ӆаӽәӆӆи.

Ӆантнә мустәмин мăӽәӆты әнӆәӈ-айәӈ юӽәӆ вәи. Ӄыҷәм пыр әсеӽ юӽӆаӆ ӄўӆӽа нўрәккә панә сăра ӆьоӆьӆьәт.

Ӄăнтәк ӄө ҷиминт әсеӽ әнәӆ ўнцәӽ ӄуҷәӈнә эй лота ӆюӆь. Пан нөмән нэви пәӆӈәта сăмәӆ ӄуй. Ар йўт пыра ӄыҷәм иты, няҷәләккә тŏрәм вăӽнә пăвәтӆәт, ăӆә мәта ӄăнтәӽ яӽ йәплӆәт. Оӆәӈ ӆатнә ыӆнам мәнәм, пырнә нŏӄнам ăӆӽәмәм. Нөмәӆта ӆәйәӆта, ӄўӆнә якқәӈ ӆатәӈ йәӈкәт-мәӽәт вŏӆӆәт. Ӄўты йәӽәт? Мўвәӆи ӄыҷ?

Юк кар ар йўт мăрә йўмнә-вотнә вәймин әҷә яӽәм ӆант ӄўрасивӽә, нэвисӽә йәӽ. Ӄўӽәӆта ӆәйәӆтәнә, ăӆә мәта уӽәӆ нэвиӽә сорәм имип-икип ӆьоӆьӆьәт. Ӄăтӆин сорнеӈ нўӽӆаӆ-кӧтӆаӆнә тŏрәм вăӽ ŏӆаӆ. А йўӽин ўнцәӽ тўйнә нэвис ӄөсәт пан мăтәм тыӆәс ньыньҷӆәт. Аӆә мәта нөмәнна ӄөсәт эйнам тәм яӽәмнә ӆант нŏӄ ӄўтӆәптәта йўӽәт.

Ўнцәӽ ики ӄăтәӆнам вŏӆтә пăләк кирәӆ вәртәкўӆ ӆиӆәӈ ләв тŏяӆ. Ар йўт вŏӆмаӆ мăрә, ар ӆўӈ ӄăтәӆ мăрә ҷи пўӈӆәӆ ӄăтәӆ кӧтнә пўмәӆты. Ҷи пўмәӆты-пўмәӆты, мăӽәӆты ар уӈӄәӆ-йәӈкәӆ тўӽнам тыӆи. Ӄăтӆин юӽ ньăвиӆ кивәрты-кивәрты панә эй мәта ӆатнә

вәртә лдәлдхә кирәхты. Сăрә, вăк кдўрасив, лдәлдхә йәх. Па мәта мәхнә лдюлдь кдунтә, лдўв айхә вŏлдмалд лдатнә ницә ăвәлд олдь юккә ăвты — ăвәлд олдь төп лдәлдәӈ юхи вăрлди. Олдь пәтә йәмат кдўлдалд, төп лдәлд пәкәлд... Ницә лдуп юх кица ăвты пан лдахәрт вăрәӈ лдупхә вăри. Ницә лөӈкихә вәсты пан ăвәлд олдя йўри. Ницә кöт юх певәртхә ăвты, ницә лдăпас юккә вăри. Па мәта тахинә лдюлдь кдунтә — чут лдайәмат пŏны. А тәм тахинә лдўв ицәк лдайәм сўй әнтә кдөлдилдәх, әй кдөнә пә әнтә ньўхтәх-

ди. Дўв ӧс ар од дьодьәд, йәмат пырәсҳә йәтад мўцә дьодьәд. Йәмат пырсамтадка мәта датнә ыдә питәд, мәҳ тўҳәрҳә-мәтдиҳә мәнәд. Па ўнцәҳ мӧкәт дўв пäӈклакәд ӧҳтынә äнәмдәт. А дидәӈ пäлкәд әнтә сорҳа пыӄемтәди. Дўв мäрә ўнцәҳ тўҳәрҳә йәтә пырнә, мәҳ ӧҳтынә ӧ̆дад. Ўнцәҳи ӄычәм пырат кәчди ўт-дид.

Ӄäнтәк ӄӧ äнә әнәд ўнцәҳи идна м кўрәм вäр. Ҷи датанә кӧрәҳтә ӄӧ вәлпекинтәм вуй. Ыднам кӧрәҳ. Әнтәм. А йәӈкәт-мәҳәт кәҷат.

Әсеҳпи ўнцҳәт сорта ӄўдҳа әнтә йәҳәт, дәҳ ӄўдҳа сăрат, ӄўдҳа тăдаӈәт. Ҷу вäр пәтан айпи яҳдад ӄўдҳа цӧ̆пасида әнтә цăӈкдәт. Дәҳ инә мустәмин дäрпаҳдәта йәҳәт. Нўрәккә нӧ̆ӄнам мәнтә тўйдад ӄўдҳа äнә пә яҳдада әнтә йўҳәтдәт. Мәта ӄўҳет таҳи ӄыч. Ит дәҳаты äнынам пан цымәд нӧ̆ӄнам äнәмта мустәд. Äнә пә яҳ мәнтә пырнә, дәҳ цопәӈ яҳ мäвәдат ӄычдәт. Дәҳ тәм нәвис дантәӈ яҳәм даҳәдта раӈипдәт.

Ӄăнтәк ӄӧ сарнам дант ӧҳтыи суц. Дыпәдси ӄучәӈа дюдь. Тӧҳәрси мӧкәт дўватынам ньăвмәт — кацәӈ дидәӈ юҳ-пәм, ӄӧ — мәтади тäпәрҳә уцҳә мәнәд. Кацәӈ дидәӈ ўт мәнәд — пан пырнә кацәӈ дидәӈ ўт ӧс йўҳәтд. Ăдә тӧп... Мәнта — ай вäр! Йўҳәтта — әнәд вäр! Мўвә йўҳәтд?! Йўҳәтд?!

Ӄычәм пыр айҳә яҳ — кардәҳ-сомдәҳ тӧҳәрси мӧӄәлит. Дәҳ дыпәд саҳи дьодьдьәт. Тәт мўри, тӧт мўри. Тўҳапә яҳәм вӧрәккә йәҳидәм лотәт саҳет нӧ̆ӄ äтәт. Ӄӧддәт, мўв таҳии нӧ̆ӄ äтта мәстәд. Дәҳ яҳәм даҳәдтә мўртәд йәмат ӄўдҳа сарнә, әнәдпи яҳдад пырсемты датнә. Ит дәҳ ӄăтәднә-мәҳнә тӧп мустәм саҳет, кӧтәӈты нӧ̆ӄнам äнәмтәдат. Нәвис яҳәмнә äнәмтәдат.

Ӄăнтәк ӄӧ яҳәмнә сарнам тули, сарнам ваҳди. Пев кӧрәҳ. Дўв уҳәд нӧ̆ӄ ньўҳтәҳ панә äтәр вăҳ ӧ̆йәҳтәҳ. Мäрә нӧ̆ӄнам дәйәдмин дюдь пан нӧ̆мәснә йўҳты: ӄăнтәк ӄӧ мәнәд, äтәр вăҳ ӄычәд. Ӄăнтәк ӄӧ мәнәд, а йәӈкәт-мәҳәт ӄычдәт. Ӄăнтәк ӄӧ мәнәд, а па ӄӧ сăма питәд. Пан äтәр вăҳ вицәпә ӄăнтәк ӄӧ тӧ̆яд. И ӄăнтәк ӄӧ вицәпә äтәр вăҳнат вӧ̆дәд. Пан кәцә нӧ̆мәс нячҳә äтәр вăҳнам ăдҳәмтаҳә йәҳ. Мәҳ тӧ̆йтә äтәр вăҳнам...

Тэм ӄойлдəӽ яӽəмнə тӯӽлдəӈ-кӯрəӈ войəӽ əй мəтлдинə пə энтə ньӯӽалдтəлди. Өймаккə вӧлдлдəт пан ӓнмəлдтəӽəлдлдəт. Тэм яӽəм ӄучəӈнə йӓвнəт-урэтнə, лдорэтнə-ньӯӽэтнə, ӄойлдəӽ лоӄитнə йəӈк ӄулд ӄойəлд пан вӧлдəлд. Тэм йəӈкəт-мəӽəт, юӽəт-пөмəт əй ӄөнə пə энтə ньӯӽтəлдат. Йимəӈ яӽəм, йимəӈ йəӈк, йимəӈ юӽəт-пөмəт.

Тэм нэвис яӽəмнам лдэйəлдтəнə нӧмəс тӯӽəнə йəлд, ӑлдə мəта яӽəм ар йӱт мӓрə вицəпə лдюлдь. Кацəӈ вӓр тəлд саӽет мəн. Якӄəӈ лдат тəлд саӽет нӧӄ тыв, тəлд саӽет нӧӄ ӓт. Нэвис лдантэп яӽəм — əйпа тывəм яӽəм. Сӓмты, яӽəм тывəм пырнə, ӓтəр вӑӽ, ӄӑтəлд, пəлдəӈəт нӧӄ тывəт. Ӌут пырнə йӓвнəт, урэт-лдорэт нӧӄ ӓтəт. Өс мəта мӓрə вӧлдəм пырнə тӯӽлдəӈ-кӯрəӈ войӽəт йӯӽтəт. Пырнə па йəӈкəт-мəӽəт ӓтəт. Лдəӽ ӌут əйнам пырнə, пырнə... Олдəӈ лдатнə төп яӽəм вӯлд. Ит пə вӧлдтə яӽəм. Лдилдəӈ лдалднат лдалдтə яӽəм...

Ӄӓнтəк ӄө яӽəм ӄӯӽет няӌӽə сөцəлд, ӄөлдəнтəӽ.

Яӽəм юӽəт мӯвə арəӽ арəӽлдəт, мӯвə моньӌ моньӌлдəт.

Нэви лдант мӯвə арəӽ арӽəлд, мӯвə моньӌ моньӌəлд.

Нэвис яӽəм мӯвə арəӽ арӽəлд, мӯвə моньӌ моньӌəлд.

Яӽəм лдалдəлд. Яӽəм вəлдэ лдилдəӈ...

Ӄөлдəнтытəӽ, якӄəӈ лдат...

Содержание

Одәӈмәт пäләк
Лўк Ԓяктә Ики лэкәты

Одәӈмәт өх̧
Вӧнт йăвән тўйнам 5
Әнәԓ ԓыx̧әԓ сайнә .... —
Кимәтмәт өх̧
Вӧтәԓ қăринә 9
Йăвән унццә тах̧инә .... —
Қуԓмәт өх̧
Иттән най қуҷәӈнә 12
Рăх̧пәӈ войәк кәнцә қө .... —
Ньәԓмәт өх̧
Вӧнт йăвән тўйнә 15
Пупи сӧх̧ юх̧ 16
Вäтмәт өх̧
Меми лэкнә 19
Йăвәԓ қăринә 21
Қутмәт өх̧
Вӧнт йăвән өӈ қуҷәӈнә 23
Сўвәс ат одәм 24

Кимәтмәт пäләк
Микуль лэкәты

Одәӈмәт өх̧
Школанам тута вäрмаԓ ԓатнә 31
Пӧй өх̧тынә .... —
Кимәтмәт өх̧
Йăқәнам äсԓәмаԓ ԓатнә 37
Торх̧әт 38
Қуԓмәт өх̧
Қотәӈ ях̧әмнә 41
Кутюви 42
Ньәԓмәт өх̧
Вач̧ йăвән ԓантәӈ ях̧мәтнә 50
Қайәмнә 51
Вäтмәт өх̧
Войәк кәнцца раӈипмаԓ ԓатнә 60
Сўвәс йәӈк қуҷәӈнә 61
Қуԓмәт өх̧
Тўԓәх̧ вӧнтнә 66
Йимәӈ ях̧әмнә 67

Учебное издание

Еремей Айпин

В ТЕНИ СТАРОГО КЕДРА

Книга для дополнительного чтения в 5—6 классах хантыйских школ (сургутский диалект)

Редактор *М. А. Рачинская*
Художник *С. В. Литвин*
Художественный редактор *Л. Г. Епифанов*
Техническое редактирование и компьютерная верстка *Г. А. Филичевой*
Корректоры *Е. Н. Александрова, В. В. Чеканова*
Компьютерный набор *А. В. Алексеевой*

Лицензия ИД № 05824 от 12.09.2001.
Налоговая льгота —
Общероссийский классификатор продукции ОК 005-93-953000.
Подписано в печать 22.04.2003. Формат 60 × 90 $^1/_{16}$.
Бумага офсетная. Гарнитура школьная. Офсетная печать.
Усл. печ. л. 4,5. Уч.-изд. л. 3,23 . Тираж 500 экз.
Заказ 162.

Санкт-Петербургский филиал
Федерального государственного унитарного предприятия
ордена Трудового Красного Знамени
«Издательство «Просвещение»
Министерства Российской Федерации по делам печати, телерадиовещания и средств массовых коммуникаций.
191104, Санкт-Петербург, Литейный пр., 37-39.
E-mail: spbtextbook@peterlink.ru

Отпечатано в ЗАО «Полиграфическое предприятие №3»

203362004
Окружная библиотека

ISBN 5-09-005313-8
9 785090 053136

Еремей Айпин

В ТЕНИ СТАРОГО КЕДРА

*Книга для дополнительного чтения
в 5-6 классах хантыйских школ
(сургутский диалект)*